

OKROGLA MIZA »JEZIK IN SPOL«

Vojko GORJANC, Monika KALIN GOLOB, Roman KUHAR, RASTKO MOČNIK, Boris A. NOVAK, Mojca ŠORLI, Saška ŠTUMBERGER, Andreja ŽELE et al.

Gorjanc, V., Kalin Golob, M., Kuhar, R., Močnik, R., Novak B. A., Šorli, M., Štumberger, S., Žele, A. et al. (2019): Okrogla miza »Jezik in spol« Slovenščina 2.0, 7(2): 1–44.

DOI: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2019.2.1-44>

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Komisija za slovenski jezik v javnosti pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti sta v torek, 23. oktobra 2018, organizirali okroglo mizo »Jezik in spol«, ki je potekala na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Izhodišče razprave je bil sklep Senata Filozofske fakultete o izmenični rabi moške in ženske slovnične oblike za vse spole v pravilnikih Filozofske fakultete, s sogovornicami in sogovorniki pa sta organizatorja želela razpravo razširiti na vprašanja, kakšne možnosti ponuja slovenski jezik za uporabo spolno občutljivega jezika in kako v slovenskem jeziku zagotavljati vključujoč jezik v različnih družbenih situacijah.

Na posvetu so sodelovali **prof. dr. Andreja Žele**, redna profesorica na Oddelku za slovenistiko FF in raziskovalka na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, **prof. dr. Monika Kalin Golob**, redna profesorica za področje slovenskega jezika, dekanja Fakultete za družbene vede, **doc. dr. Saška Štumberger**, docentka na Oddelku za slovenistiko FF, **dr. Mojca Šorli**, raziskovalka na Oddelku za romanske jezike in književnosti FF ter leksikografinja in prevajalka, **prof. dr. Rastko Močnik**, sociolog kulture, upokojeni profesor na Oddelku za sociologijo FF, in **prof. dr. Vojko Gorjanc**, redni profesor na Oddelku za prevajalstvo FF in raziskovalec na Centru za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani. V imenu organizatorjev sta na okrogli mizi sodelovala dekan Filozofske fakultete UL, **prof. dr. Roman Kuhar**, in **prof. dr. Boris A. Novak**, predsednik Komisije za slovenski jezik v javnosti SAZU. Okroglo mizo je povezovala novinarka **Ksenija Horvat**.

Vabljeni govorci in govorke so imeli možnost zapis pregledati in predlagati (nevsebinske) popravke za boljše razumevanje besedila, prav tako smo prosili

za pomoč tiste, kjer je bil posnetek nerazumljiv. Zapis je po posnetku dogodka, objavljenem na YouTubu, pripravil **Haris Agović**. Pri zapisu so bile izjave za namene lažjega branja skladijsko prilagojene značilnostim pisnega jezika, vendar po principu minimalne intervencije.

Roman Kuhar: Spoštovane kolegice, spoštovani kolegi, spoštovani študentke in študenti. Marca letos je Senat Filozofske fakultete obravnaval nov Pravilnik o vrednotenju pedagoškega dela. Med razpravo so nekateri senatorji in senatorke opozorili na problematičnost opombe pod črto v tem pravilniku, ki je določala, da v pravilniku uporabljeni moški slovnični spol velja za oba spola. Na problematičnost tega določila so večkrat opozarjali tudi posamezni oddelki na fakulteti v svojih pripombah k obravnavanemu pravilniku. Ena od senatork je nato zastavila zdaj že poznano in skorajda slavno vprašanje, zakaj mora biti kot ženska v pravilnikih Filozofske fakultete omenjena le v opombi pod črto.

Senat je zato ustanovil delovno skupino, ki je pripravila predlog spolno občutljive rabe jezika v naših internih pravilnikih. Oddelki Filozofske fakultete so bili pozvani, da predlagajo članice in člane te delovne skupine, ki jo je Senat na svoji naslednji seji soglasno potrdil. Skupina je pripravila predlog spolno občutljive rabe jezika, ki je bil nato obravnavan na Senatu in podprt z večino glasov.

Ta sklep Senata je v skoraj stoletni zgodovini Filozofske fakultete med vsemi sklepi doživel največji odmev v javnosti. Skorajda ni bilo medija v Sloveniji, ki o tem ne bi poročal in se o tem izrekal. V razpravi so se oblikovali najmanj trije tabori: prvi menijo, da uporaba moškega slovničnega spola kot nevtralnega ni problematična, ker naj bi moški spol vključeval tudi ženski spol, zato v sklepu Senata ne vidijo nobenega smisla. Drugi se strinjajo, da je prevlada moškega slovničnega spola in postavitev žensk zgolj v opombo pod črto res problematična praksa, a se ne strinjajo z rešitvijo, ki jo je podal Senat, češ da obstajajo boljše, bolj vključujoče rešitve. Tretji tabor je sklepu Senata ploskal – končno naj bi bil zadet udarec patriarhalni kulturi, ki se je ugnezdila tudi v slovenski jezik in slovnična pravila.

Ne glede na to, kako gledamo na sklep Senata Filozofske fakultete – eno je gotovo: strasten odziv nanj je pokazal, kako pomemben del naše kulture in nas samih je jezik in kako si ga intimno lastimo. Jezik je eden od osnovnih

označevalcev naše identitete – v jeziku in skozi jezik se prepoznavamo, izražamo svojo subjektiviteto, jezik pa je lahko tudi performativen – ustvarja to, kar izreka, vključujoč nas same kot govornike in govornice.

Jezik je torej tudi nekaj povsem intimnega – nekateri ga želijo ohraniti v obliki, kot je danes, ker se v njem počutijo udobno, drugi, ki se počutijo izključene, ga želijo preurediti tako, da bo vključeval tudi njih – nihče pa se mu seveda ne želi odreči. Brez svojega jezika namreč izgubimo podstat naše eksistence.

Čeprav je sklep Senata Filozofske fakultete izhodišče današnje razprave, je ta namenjena širšim vprašanjem uporabe spolno občutljivega jezika v različnih družbenih situacijah. Senat je odločal zgolj o internih aktih, a jezik uporabljamo še marsikje drugje. Kakšne možnosti ponuja slovenski jezik za spolno občutljivo rabo jezika, katere prakse so dobre in sprejemljive, katere so manj zaželeni, v kolikšni meri si lahko pomagamo s tujimi jeziki, kakšne so dobre tuje prakse, ki jih lahko prenesemo v slovenski jezik – to je le nekaj izhodiščnih vprašanj za današnje govornike in govornice na okrogli mizi, pa tudi za vas, spoštovano občinstvo, saj organizatorji te okrogle mize želimo odpreti razpravo kar najširše.

Današnje okroglo mizo Filozofska fakulteta organizira skupaj s Komisijo za slovenski jezik v javnosti pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, ki ji predseduje profesor doktor Boris A. Novak, ki se mu najlepše zahvaljujem za pomoč pri organizaciji današnjega srečanja. Sam sebi pravi, da je dvojni agent – ker je tako sazujevski kot ff-jevski. Me pa veseli, da sva že na prvem sestanku našla skupno pot in se strinjala, da je vprašanje spolno občutljivega jezika pomembno vprašanje in da je preprosto nesprejemljivo, da so ženske opomba pod črto.

Preden začnemo, naj samo izrazim pričakovanje, da bo današnja razprava potekala na argumentiran, spoštljiv in vključujoč način. Ta razprava nima pristojnosti posegati v sam sklep Senata, ker o tem odločajo senatorke in senatorji, današnja razprava pa tudi ni nogometna tekma, kjer bi imeli zmagovalce in poražence. Želim si, da bi ta razprava prispevala k iskanju primernih rešitev problema, ki ga naslavljamo.

O tem vprašanju je zagotovo pomembno govoriti in zato me veseli, da smo na Filozofski fakulteti ponovno odprli to vprašanje, ki pa nikakor ni novo. O tem

vprašanju so nekateri na znanstvenih srečanjih razpravljali že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ustanovljene so posebne komisije pri mednarodnih organizacijah, kot je Svet Evrope, ki preučujejo ta jezikovna vprašanja, in tako naprej. Današnja razprava bo tako uvod v še en dogodek, ki ga bomo na Filozofski fakulteti organizirali skupaj s Komisijo za slovenski jezik v javnosti – za pomlad naslednje leto, ko bo Univerza v Ljubljani praznovala stoletnico – načrtujemo interdisciplinarni znanstveni posvet na isto temo.

Zdaj pa besedo predajam moderatorki današnje okrogle mize novinarki Kseniji Horvat.

Ksenija Horvat: Hvala lepa. To ni samo debata, ki je rezervirana za člane Filozofske fakultete, za profesorski zbor in seveda za študente, ker tudi mene kot javno govorko seveda zanima, kakšna so razmišljanja glede uporabe spola v slovenskem jeziku pri pisanju, pri govorjenju in se veselim tudi sama te razprave.

Če dovolite, najprej predstavim nocojšnje razpravljalko in razpravljalce, ki so se usedli po nekoliko drugačnem vrstnem redu, zato se opravičujem, če bom kaj narobe rekla.

Začenjamo pri profesorici doktorici Andreji Žele, redni profesorici na Oddelku za slovenistiko na Filozofski fakulteti, raziskovalki na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša.

Nadaljujem pri doktorici Saški Štumberger, docentki na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Lepo pozdravljeni.

Profesorica Monika Kalin Golob je redna profesorica za področje slovenskega jezika, dekanja Fakultete za družbene vede. Lepo pozdravljeni.

Levo od nje je profesor Vojko Gorjanc, Center za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani in redni profesor na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete.

In z nami je doktorica Mojca Šorli, raziskovalka na Oddelku za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, leksikografinja in prevajalka.

Čakamo še profesorja doktorja Rastka Močnika, sociologa kulture, upokojenega profesorja na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete. Če ga ne bo v času, ko bo na vrsti za njegov prispevek, bomo prosili profesorja Novaka, da ga nadomesti. Zdaj pa kar prosim profesorico Žele, če stopi na govorniški oder.

Andreja Žele: Pozdravljeni. Torej navezala bi se kar na predhodnika. Predstavila bi nekaj zmožnosti lastnega jezika, slovenščine, v sklopu predlogov sprememb. Seveda bi opozorila tukaj predvsem na tako poimenovalne kot skladenjske zmožnosti, vsaj nekatere. Potem, kaj je ... kako se upošteva pri teh spremembah aktualna jezikovna raba – tudi glede na različne funkcije jezika, se razume. In potem, koliko utemeljeni so in domišljeni že dosedanji predlogi sprememb, v smislu, kaj lahko dopolnijo, izboljšajo dosedanjemu stanju, in pa seveda še ena občutljiva stvar, ki se vedno dotika že v začetku jezika v vseh kontekstih in interpretacijah – to je nagovarjanje. Nagovarjanje je sestavina, kot vemo, različnih kontekstov in interpretacij in zato tudi vemo, da kakršnakoli izbira ima lahko nasprotni, tudi nezaželen učinek. Kakršnakoli izbira tega nagovora, tako da tukaj so stvari tudi precej odprte.

No, zdaj naj se vrnem najprej k poimenovalnim zmožnostim. Znano je vsem nam, da slovenščina spada med izredno morfološko razvite slovanske jezike in temu primerno je seveda tudi sistem končniških oblik zelo razvit. In te končniške oblike ne samevajo, ampak med seboj posledično tvorijo različna razmerja. In ta razmerja se vzpostavljajo med tako rekoč vsemi poimenovanji, kar jih obsega naša slovenščina. No, in ta razmerja s končniškimi oblikami teh poimenovanj bi lahko imenovali spol slovničnih razmerij. Mi ga imenujemo danes kar slovnični spol, ampak to je v bistvu spol teh slovničnih razmerij, ki vključuje vse končniške oblike vseh poimenovanj. Seveda znotraj teh poimenovanj imamo segment poimenovanj, ki se dotikajo živosti, človeškosti in ta odnos živosti in človeškosti vnaša še odnos naravnega, tako imenovanega, če hočete, pomenskega spola proti spolu slovničnih razmerij oziroma proti slovničnemu spolu. Jaz mislim, da se tega razmerja naravni spol proti spol slovničnih razmerij moramo zavedati. Že na sami poimenovalni ravni imamo vrsto nadpomenk, ki so spolsko nevtralne, človek, oseba, otrok, bitje, žival ... namenoma sem izbrala nadpomenke z različnimi končniškimi oblikami, ki sugerirajo tako imenovani slovnični spol. Zaobjemajo pa pomensko tako rekoč vse spole. In seveda te oblike potem posledično uvajajo spol slovničnih razmerij, ki se izraža z zloženimi glagolskimi oblikami v pretekliku, prihodnjiku. Tukaj je najbolj, bom rekla, na udaru množinska oblika glagola na končnico *-i*, ampak dejansko je dokazano v slovanskih jezikih, poglejte, da je ta končnica *-i* tako rekoč najmanj prekrivna oziroma tako rekoč slovnično neprekrivna v

primerjavi s končnicami množinskih glagolskih oblik za *-a* množine ženskega spola, za *-e* množine srednjega spola, in ta končniška *-i* množinskih glagolskih oblik je tako rekoč spolsko nevtralna in zaradi tega, ker je neobremenjena; neprekrivna je in zato vključujoča, ne izključujoča, kot bi radi dokazovali, in je sistemsko vključujoča pri vseh slovanskih jezikih. Če vzamemo zdaj namenoma, ni ravno ugleden primer, je pa zelo poveden, tisti znani *Krave in teleta so se pasli*, ampak tisti *-i*, to je ta množinski *-i*. Lahko pa seveda slovenski jezik naredi aktualnostno členitev in rečemo *Pasla so se krave in teleta*, pa imamo še ujemalnost, kar je tudi del tega slovničnega spolskega razmerja znotraj tega.

Tukaj je moj poziv, da je treba preigrati več možnosti. Potem seveda *okna in stene*, namenoma izbiram take oblike, *so bili prozorni* oziroma kakor koli. Ne boste verjeli, *Dekleta so šla* je veliko pogosteje kot *Dekleta so šle*, kar spet kaže na to, da znotraj deluje jezikovni sistem slovničnih razmerij precej nediskriminatorno in vključuje, kar pa naj bi bil cilj vsakega razvitega jezika v sistemu.

Mogoče bi opozorila: zanimivi so tako imenovani identifikacijski biti stavki. *Ti problemi so bile študijske prošnje*. Poglejte, kaj se zgodi; izkoriščam seveda to priliko, ker vidim tukaj veliko kolegov, ki so tudi jezikoslovci. *Ti problemi so bile študijske prošnje*, torej vez, oblika vezi se prilagaja konkretizaciji. Tisti konkretizaciji sporočila, ki več konkretnejše sporoča. *Te zadeve so bili neenakopravni odnosi*, to je nasprotni primer. *Te zadeve so bili* – možna rešitev – *neenakopravni odnosi*. Se pravi, *neenakopravni odnosi* so konkretna problematika, zato se tudi vez tako prilagodi. Končno imamo možnost hierarhizacije, npr. *Žene z možmi so šle*. In je lepo, poleg tistega, da so se pasle krave in teleta, in še *Privreditve se je udeležila z možem* in tako naprej.

Skratka, kaj hočem povedati: da dejansko verjetno je treba preigrati različne poimenovalne in skladijske zmožnosti jezika in potem se seveda pogovarjati naprej. Ampak dejansko tukaj je treba s celotnim poimenovalnim sistemom igrati. In kot rečeno, slovnični spol je tako rekoč ... bom rekla slovnično razmerje različnih končniških oblik, ki so se izoblikovale razvojno in dejansko sistem, jezik kot sistem ne more delovati v teh primerih diskriminatorno.

Namenoma sem pri poimenovalnih zmožnostih izpustila tvorbene zmožnosti jezika – s tem smo telovadili nekoč, grdo rečeno, ekspresivno, od Slovenskega pravopisa 2000 naprej. Tam imate tudi, če hočete, *rudarko*, ali kaj drugega.

Tudi tisto, kar nima reference v realnem svetu. Besedotvorne zmožnosti ... *šef – šefica, predstavnica – predstavnik* ... so dovolj na razpolago za nagovarjanje, za kultivirano in kulturno nagovarjanje, potem pa v naprej v razmerjih, tudi slovničnih, zafunkcionira končniški sistem oblik in zafunkcionirajo razmerja med temi oblikami, in to je tipično, poudarjam, za morfologijo slovanških jezikov.

Druga stvar je še zanimiv *-i* zložene glagolske oblike, ki ga lepo uporabimo tudi pri knjižnem vikanju za vse spole: *ste šli, ste bili, gospa, ste šli, ste bili, ste se tako in tako*, to se pravi ... seveda imamo tudi pogovorno vikanje, kar je v redu, ampak tisto je funkcijsko in socialno zaznamovano in zato na drugi ravni.

Skratka, kaj hočem povedati: dobro bi bilo, koristno bi bilo vzpostaviti dialog, tako kot je gospod dekan dal prvo iztočnico, najprej o vseh zmožnostih lastnega jezika, tako poimenovalnih kot skladenjskih.

Hvala lepa.

Ksenija Horvat: Hvala lepa in hvala lepa, ker ste se držali minutaže, torej teh sedmih minut, kot smo se dogovorili. Pa predlagam, da kar po tem vrstnem redu. Doktorica Štumberger, izvolite.

Saška Štumberger: Vsem skupaj želim dober večer.

V sklepu seje Senata Filozofske fakultete smo že veliko povedali in še več napisali. Javna polemika se je začela s člankom Kozme Ahačiča *Janez Novak – študentka slovenščine*, zato mi je žal, da kolega danes ni med razpravljalci. Začela bom s sklepom. Res je, sestala se je delovna skupina, in to 18. aprila in že na prvem srečanju sprejela predlog o občutljivi rabi jezika v pravnih aktih FF. Predlog je bil na senatu obravnavan 25. aprila in takrat tudi sprejet. Za celoten postopek od prvega srečanja do sprejetja je bil potreben en teden. Nikomur od senatorjev pa se o predlogu ni zdelo potrebno posvetovati z oddelki, ki jih zastopajo. Izključevanje vseh, ki nas sklep zadeva, torej tistih, ki na Filozofski fakulteti delamo in študiramo, navajam kot prvi argument za preklic tega ukrepa. Vem, da nisem senatorka, ampak mislim, da mnenje vseeno lahko izrazim.

O slovenščini kot spolno občutljivem jeziku se lahko podučimo v člankih Ursule Doleschal, torej avstrijske slavistke. V zborniku iz leta 2015 o slovenščini napiše:

»Slovenščina ima jezikovna sredstva, s katerimi je mogoče ženske narediti vidne,« to vidimo, ker imamo za poimenovanja možnosti ženske in pa moške oblike, »spolno določena poimenovanja posameznih oseb in skupin istega spola so neproblematična,« torej, če imamo samo ženske, je neproblematično, in če imamo same moške, je ravno tako neproblematično. »Spolno nevtralnno izražanje je zelo zahtevno do nemogoče.« Avtorica predstavi publikacijo o spolu v slovenščini, torej neseksistična raba jezika iz leta 1995, članek *Razmerje med spolom kot potezo reference in spolom kot slovnično kategorijo* Olge Kunst Gnamuš iz istega leta in zbornik Seminar slovenskega jezika, literatur in kulture s temo ženske v slovenski literaturi in kulturi, urednica Aleksandra Derganc leta 97. Po letu 2000 tematika jezikoslovja ni tako zanimala. Imamo pa še zmeraj nekaj zanimivih diplom. S področjem pa sta se začeli ukvarjati sociologinja Renata Šribar in Pavla Zupanc. Za njuna tovrstna prizadevanja pa Ursula Doleschal pravi, da so z jezikoslovnega vidika nezadovoljiva, ker jim manjka jezikoslovno orodje. To lahko vidimo v prispevku *Pomembnost uporabe obojespolskih samostalnikov s podčrtajem učiteljice_ji*, kjer je zapisano, torej, da lahko možnost ujemanja glagola z žensko obliko samostalnika dosežemo s sintaktično bližino obeh. *Študentje in študentke so šle*, torej z rabo ženske slovnične oblike pri deležniku glagola *iti*. Preverjanje take rabe za take pare *študentje – študentke, študenti – študentke, poslanci – poslanke* je v korpusu Gigafida pokazalo nič zadetkov, torej niti enega zadetka ni bilo za primer z žensko obliko. Torej taki predlogi ne temeljijo na analizi besedil, ampak na seznamu želja, ki ga slovenski jezikovni sistem in knjižnojezikovna raba ne podpirata.

Po članku *Razmerje med spolom kot reference in spolom kot slovnično kategorijo* namreč še zmeraj velja: po raznospolnih referencah in poimenovanjih zanje so oblike za moški spol vključevalne, oblike za ženski spol izključevalne. Če ženska raznospolno skupino nagovori z obliko za ženski spol, iz nagovora izključi moške člane skupine. Kot ukaz veljavnosti te trditve tudi danes navajam, zdaj že uspešno (po moji informaciji), ustavitev postopka zaostrovanja minimalnih standardov za izvolitev v nazive. Na strani Prava peticija je objavljen javni poziv svetu agencije NAKVIS k umiku osnutka novih minimalnih standardov za izvolitev v nazive. Čeprav so v besedilu rabljena poimenovanja visokošolski učitelji, znanstveni delavci, visokošolski sodelavci, so se pod peticijo podpisale tako osebe z moškimi kot ženskimi imeni. Oblike z moškimi

slovničnim spolom so torej vključevalne. Drugače si podpisov pod to pobudo ne znam razložiti. Zaključujem s citatom profesorice s področja splošnega jezikoslovja Tatjane Marvin: »Spol v jeziku je lahko, a ne nujno, povezan z biološkim spolom, tudi ko povezava obstaja, je le posredna. Posledično lahko sklepamo, da tudi ni direktne povezave med družbenimi razmerji, ki slonijo na biološkem spolu in med kategorijo slovničnega spola v jeziku.« Strokovna neutemeljenost jezikovnih posegov, ki temeljijo na enačenju slovničnega in biološkega spola, je moj drugi in končni argument za poziv k preklicu jezikovnega ukrepa Senata Filozofske fakultete.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Hvala lepa. In na oder prihaja doktorica profesorica Monika Kalin Golob, FDV.

Monika Kalin Golob: Hvala lepa. Spoštovane kolegice, spoštovani kolegi. Spoštovani gospod dekan, najprej hvala za to ne ravno ljubo mi vabilo. Ampak nekako sem sama tudi zakuhala podoben sklep na svoji fakulteti. Zato kljub temu, da štejem, da v tem zadnjem obdobju poteka dialog gluhih, mislim, da je moja odgovornost, da če sem kaj takega zakuhala kot dekanja, tudi kot jezikoslovka, vzgojena na tej fakulteti in potem še na Fakulteti za družbene vede, povem svoje mnenje.

Moje prvo razumevanje burnega odziva na sklep Senata Filozofske fakultete je bilo, da gre za nesporazum, za nek šum, ker v resnici ni šlo za poseg v jezik kot sistem, ampak je šlo le za dogovor, ki spreminja pač do sedaj običajno prakso pravnih aktov. Kot vemo, se je do vašega sklepa na Filozofski fakulteti navajala dikcija in se večinsko tudi še sedaj v pravnih aktih običajno navaja, da se v aktu uporabljena moška spolna oblika uporablja oziroma nanaša na oba spola.

Preden sem podoben sklep predlagala na svoji fakulteti, sem se posvetovala s pravniki in dobila razlago, da za pravnike ob običajni uporabi abstraktnega mišljenja in razlagalnih metod v pravu sedanja raba ne predstavlja nikakršne težave, tako da s pravnega vidika tudi obratna rešitev ni nikakršna ovira. Torej, ob uporabi, na primer, uvodne določbe, navajam: »v pravilniku uporabljen ženski slovnični spol študentka, učiteljica in tako naprej se nanaša na kateri koli spol,« je pač treba v celotnem besedilu pravilnika za subjekte pravnega urejanja, pravijo temu pravniki, uporabiti žensko spolno obliko. Nobenega

posebnega razloga ni, da bi bila tovrstna rešitev za pripadnike moškega spola kaj bolj nerazumljiva, kot je za pripadnice ženskega spola sedanja praksa. Spособnost abstraktnega mišljenja namreč ni spolno specifična. Vsekakor pa uporaba tovrstne rešitve izmenjuje, torej v enakem obsegu kot dosedanje prakse, na primer za vsak drugi pravilnik, kot ste sprva predlagali in mi smo tako tudi sprejeli, a ne, pravzaprav pravijo pravniki, da je taka izmenjujoča se oblika celo manj diskriminatorna kot sedanja, ko moški generični spol predpisuje za razumevanje tudi za ženske in druge.

Torej pravno gledano pomeni, da se praksa uporabljanja za naslovljence in naslovljenke posamezne določbe, torej profesorice, asistentke, študentke ..., ne pa za vse druge in nasploh, kot so interpretirali in se javno norčevali nekateri strokovnjaki, moški strokovnjaki, in izpeljevali, da gre za poseg v jezikovni sistem. Torej to ostaja znotraj pravilnikov.

Seveda pa gre za poseg, in to v jezikovno rabo, in sicer s stališča spolno občutljivega jezika (*gender-fair language*, kot tudi temu rečejo), torej šlo je in gre za korak k temu, s čimer so se v svetu intenzivno začeli ukvarjati vsaj že leta 1970. Najprej kot navodila za tovrstno spolno občutljivo pisanje na posameznih strokovnih področjih (APA stil, Macmillan je imel taka navodila). Leta 1999 so se na priporočila Kanade in nordijskih držav po takih navodilih oblikovala Unescova Navodila za spolno nevtralni jezik. Podobna navodila je leta 2008 za publikacije sprejela Evropska komisija in se nanašajo na vse države članice, tukaj imam en klicajček napisan, ki ga vi ne vidite. Vsa ta navodila želijo zmanjšati spolne stereotipe in diskriminacijo, ker jezik ni zgolj odsev našega mišljenja, ampak naše mišljenje oblikuje ter aktivno ustvarja in odraža družbene pomene, torej tudi družbeno neenakost.

Sklep senatov, torej ne samo Filozofske fakultete, FSD-ja, ki ima že prej tako rešitev, in tudi FDV-ja kasneje, je treba razumeti kot eno od možnosti, jaz sem tam v Mladini rekla temu minimalne higijene spolno občutljive rabe jezika 21. stoletja v pravnem aktu. Znotraj tega pravnega akta živi oblika kot dogovor, v konkretnih primerih pa seveda referira na konkretne osebe. In tam se šele zaplete, kot je kolegica Žele že pojasnjevala, in tam je potreben nek dogovor.

Torej, rešitev je ena od možnih rešitev, ni edina. Je pa dosti bolj enostavna kot dvojne oblike vsepovsod pri vseh obrazilih, a ne. Dosti bolj tudi za pravilniški

jezik kot poševnice in kot podčrtaji, pri katerih smo lahko le delno dosledni zaradi slovenščine kot izrazito obrazilnega jezika. Ampak v vsakem primeru gre za simbolno gesto. Očitno zelo pomembno in nujno, ker je povzročila toliko odzivov, žal tudi toliko izjemno ekstremnih.

Mi vsi torej vemo, da jezik ni samosvoj, ni nek organizem, neko suvereno bitje, ki raste sam po sebi, ni neka entiteta v nekem vakuumu, ki se odloča, da se bo prilagajala, ko bo pač trenutek za to napočil. Mi ga določamo, mi ga spreminjamo, predvsem pa z njegovo rabo ustvarjamo družbo, v kateri živimo.

Razprave o jeziku in spolu so zato pomemben del ozaveščanja družbe o tem, da tudi jezik prispeva k spolni diskriminaciji. To so debate, ki so jih nekatere družbe opravile in tudi – vsaj formalno – rešile v prejšnjem stoletju. Zato je treba gesto senatov treh članic šteti kot prispevek k opominjanju in reševanju pomembnih vprašanj neenakosti in diskriminacije.

Naj sklenem. Presenetljivo in zaskrbljujoče je, da se je velik del jezikoslovne stroke in tudi velik del javnosti na relativno nedolžno spremembo, ki je nastala na pobudo tistih, ki opozarjajo na seksističnost jezika, odzval tako burno in s takim velikim zavračanjem. To kaže, da je stanje veliko slabše od tistega, kar smo si mislili. Tako na področju dojemanja enakosti spolov, kot tudi na področju jezikoslovja, v resnici se zdi, da v nekaterih delih ni vpet v sodobna spoznanja in razvoj sociolingvistike in podobnih ved.

Predmet spora je mogoče rešiti na podlagi dobrih praks in sodelovanja, ampak le ob predpostavki, da živimo v družbi, ki si želi reševati probleme neenakosti. Hkrati pa je jezik le eden od kazalnikov neenakosti spolov. Je en kamenček v mozaiku, h kateremu lahko jezikoslovje prispeva. Ni dobro, da toliko energije in časa porabljam za spore, ob vsem zavedajoč se, da obstaja ob jezikovni tudi finančna neenakost, ne vem, če ste poslušali in brali, v zadnjem času ugotavljamo, da se večja neenakost v plačah moških in žensk, kljub temu da je bila Slovenija nekoč tukaj zgled in to tako delovno aktivnih kot tudi upokojenih žensk.

Hvala lepa.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Doktorica Mojca Šorli.

Mojca Šorli: Lep pozdrav še v mojem imenu.

Moram priznati, da sem se sama vključila v razpravo pravzaprav bolj zaradi odzivov, zaradi ravni, na katero se je spustila ta razprava. Po eni strani prese- netljivo, po drugi pričakovano tudi zaradi nekega precej prikritega šovinizma, to me je še posebej zmotilo, v nekaterih zapisih, kjer ga morda ne bi pričakova- li. In to mi je pokazalo, da imamo tu nek problem. Torej ne toliko zaradi tega, ker bi imela že izoblikovano mnenje o tem, kakšne so najboljše strategije za bolj vključevalen jezik.

O predlagani strategiji Senata Filozofske fakultete pa razmišljam takole, ker moram zelo na hitro, bom naštela nekaj osnovnih poudarkov, okrog katerih se vrtijo moji razmisleki.

Tudi jaz menim, da ne gre za poseg v jezikovni sistem in ne gre za jezikoslov- no odločitev. Tudi zato se mi zdi, da je bila vsaj polovica razprave do zdaj pravzaprav odveč. Gre za politično oziroma, če želite, za jezikovnopolitično odločitev, ki pa je ideološka – kako seveda ne bi bila? Ne bi pa rekla, da je dogmatska. Lahko bi celo rekli, da je bil sklep na nek način radikalen, ampak s pozitivnim predznakom. Izognil se je namreč dejanskemu posegu v slovnico, celo pravopis, in raje stavil na prelom na ravni simbolnega, se pravi na ravni tiste strukture, ki je nikoli ne zapišemo ali izrečemo, jo pa še kako mislimo in doživljamo. Namreč, »moško je norma«.

Pri interpretaciji tega novega sklepa je šlo po mojem v veliki meri za očiten nesporazum. Kot je že kolegica Monika povedala, nekateri so namreč pripelja- li stvar do absurdnega zaključka, da bo moški slovnični spol od zdaj v celoti in zapovedano nadomestil ženski slovnični spol. Po mojem mnenju sklep Senata sodi v strategijo izmenjevanja obeh oblik, torej enakovredno izmenjevanje, ki je denimo v angleško govorečih okoljih že povsem običajna praksa – kar se- veda ne pomeni, da je univerzalno sprejeta, je pa zagotovo ena od legitimnih možnosti. Torej po mojem, če kdo, so skrajnosti v razpravo prinesli odzivi, napačne interpretacije in ne toliko predlog sam.

Čeprav je marsikje ta razprava že vsaj delno presežena, bi, če želimo res od začetka, morali izhajati iz vprašanja, ali je moška slovnična oblika lahko zares nevtralna oziroma generična? Če bi res bilo tako, najbrž ne bi ime- li razloga, da se danes o tem pogovarjamo. Iz sociologije, sociolingvistike,

antropologije, psiholingvistike, kritične analize diskurza, nenazadnje iz korpusnega jezikoslovja in še česa, tudi iz povsem vsakdanjih situacij, imamo kar dovolj dokazov, da temu ni tako. To je nedvoumno ugotovila tudi Komisija za ženske v znanosti, in sicer v prav tako internih smernicah za občutljivo rabo jezika že 2010. Skratka, tam, kjer se za nekatere problem konča, se za druge šele začne. Marsikje ni več sporno, da izbira moškega slovničnega spola ni zgolj stvar slovničnega pravila, ampak stvar moškosti kot norme. Zdi se mi, da je to ta nevrvalgična točka oziroma tisto, na čemer se lomijo argumenti za in proti.

Je torej smiselno odkrivati Ameriko, ki je bila že davno odkrita? Jaz mislim, da slovenščina v tem pogledu ni nobena izjema, kot tudi širše vzhodnoevropski jeziki ne. Gre za splošen problem in splošna prizadevanja. Ali torej raje pogledati, kako se s tem problemom ubadajo drugod? Ključno se mi zdi spodbujanje, in taka je tudi praksa v tujih jezikih, k uporabi različnih strategij, odvisno pač od vrste besedila ali sporazumevalne situacije, konteksta, naslovnika in namena besedila. Nenazadnje od tega, koliko želimo spol izpostaviti. Morda ga želimo izpostaviti, morda ne.

Še za konec. Iskanje ene same splošne rešitve za vse sporazumevalne situacije, za vse vrste besedil, bo skoraj gotovo kontraproduktivno. To je moje mnenje. Jezikovna norma se bo uveljavljala, dopolnjevala in korigirala skozi rabo še naprej. Odgovorna izbira jezikovnih sredstev je del posameznikove osnovne svobode in mislim, da to stoji tudi po sprejemu sklepa Senata Filozofske fakultete. Še več, menim, da sklep temelji prav na tej predpostavki. Torej, preplah, da bi komurkoli vsiljevali določeno jezikovno rabo, bi moral biti odveč. To, kar pa bo potrebno, je seveda pripravljenost na določene spremembe, pripravljenost na drug način razmišljanja in to se mi zdi veliko bolj ključno kot posamezne jezikovne rešitve za neke partikularne probleme. To bi bilo vse. Bojim se, da nekaj pragmatičnih napotkov za izogibanje skladenjskim pravilom, ki nas (npr. kot ženske) motijo, ne bo dovolj, ampak o tem mogoče kasneje.

Hvala lepa.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Hvala lepa. Mogoče si lahko začasno pomagamo s tem mikrofonom, pa rečemo profesor Gorjanc.

Vojko Gorjanc: Lahko tudi s tem. Torej, spoštovane, spoštovani, dober večer. Tole diskusijo sam razumem kot nadaljevanje tiste iz leta 1995, ko se je v okviru neke širše družbene akcije, poimenovane »Neseksistična raba jezika«, naslavljalo vrsto vprašanj o vidnosti žensk v diskurzu, seksistični rabi jezika in tudi že iskalo rešitve, pri čemer sam razumem intervence v jezikovno rabo tudi kot stimulator družbenih sprememb. Če citiram ravno iz te razprave iz leta 95 kolegico Evo Bahovec, ki je takrat dejala: »Če v jeziku prevladujejo moške oblike, je to pač zato, ker so tudi v družbi doslej prevladovali moški. Šele ko bo tega postopoma konec, bo tudi jezik nehajl biti problem. A seveda ni treba, da bi čakali do takrat – tudi z jezikovnimi spremembami bomo prispevali k vzpostavitvi takega stanja.« Konec citata.

Torej jezikovne spremembe, tudi v drugih jezikovno-kulturnih okoljih, so bile vpeljane prav za zagotavljanje boljše vključenosti različnih družbenih skupin. Velikokrat pa tudi predvsem kot opozorilo na nevtralnost diskurza. V ta okvir se npr. uvršča tudi izdelava alternativnega slovarja angleščine avtoric Mary Daly in Jane Caputi *The Websters' First New Intergalactic Wickedary* iz leta 1987, ki je v resnici neke vrste jezikovna vaja v tvorbi novih besed in pomenov, a z zelo resnim namenom: dvigniti zavest, da eksplikacija jezikovne norme, torej jezikovni opis, ki temelji na obstoječih diskurzni praksah, kodira tradicionalne poglede in vrednote, tudi ko gre za spolne identitete, še posebej opise žensk in njihovih aktivnosti v družbi.

Ko kritično opazujemo jezik kot družbeno prakso – kar počne kritična lingvistika že približno pol stoletja, kritična analiza diskurza nekoliko manj – opazujemo jezik s podedovanimi diskurzni normami in uporabo jezika, ki v zahodnih družbah izkazuje diskriminacijo in njeno ohranjanje v procesu dominacije. Raziskovalci kot van Dijk, Fairclough, Wodak razkrivajo, kako se v jeziku odseva družbena neenakost, ki se z jezikovno rabo nenehno reproducira, s čimer pristajamo na uporabo jezika, ki je v nekaterih drugih družbenih okoliščinah v drugem času zakodiral neenakost med družbenimi skupinami, danes pa tako družbeno neenakost z uporabo istega jezika ohranjamo in jo z rabo tudi ves čas krepimo. Kot pravi Ruth Wodak, pa lahko diskurz uporabimo prav za reprodukcijo takšnega diskurza, ki je v zahodnih družbah rasističen, seksističen, heteronormativen in tako naprej, ali pa ta isti diskurz uporabimo, da se takim diskurzni praksam upremo. Kar – upam – z nekaterimi kolegicami in kolegi skušam početi tudi sam.

Pravzaprav kritična lingvistika opazuje jezikovno normo skozi opazovanje diskurzivnih praks, jezikovna norma se torej konstituira, ves čas se vzpostavlja na novo kot družbeni pojav. Razvija pa se v razmerju med konsenzualnimi praksami v diskurzu in tistimi konfliktnimi. In prav te konfliktnosti so gonilo jezikovnih sprememb, sicer bi ves čas uporabljali isti jezik in na enak način, torej jezik, ki smo ga v družbi podedovali in so ga oblikovali tisti, ki so imeli v določenem času v družbi pomembnejšo vlogo in večjo družbeno moč. In v tem kontekstu se oblikujejo tudi besedila s svojimi lastnimi normami, ki kot neke vrste skupki besedil nastajajo v podobnih komunikacijskih okoliščinah, živijo in se spreminjajo in jih imenujemo žanri – npr. blog, tviti, Facebook, življenjepis – in tudi ti se oblikujejo s svojimi specifičnimi žanrskimi normami. Za žanre pa velja, da preprosto niso statični, kajti če bi bili statični, potem bi danes brali Delo v približno isti besedilni obliki kot Kmetske in rokodelske novice.

Ko gre za vprašanje vidnosti spola, se tukaj strinjam s kolegico Šorli, ni treba iskati uniformnih rešitev, enotnih, še manj pa tistih požegnanih s pozicije moči. Tako je npr. podčrtaj lahko odlična rešitev za določene žanre, recimo, videli smo, da se je prijel v socialnih medijih. In mimogrede: korpus Gigafida ga ne more izkazovati, preprosto zato, ker se je kot predlog pojavil kasneje, kot so pravzaprav najmlajša besedila v korpusu Gigafida.

Za interne normativne akte – torej žanr, za katerega je bila uvedena sprememba na Filozofski fakulteti – pa se mi zdi predlagana odločitev in rešitev naravnost odlična.

Pri tem pa se zavedam, da ženski spol ne deluje diskurzivno nevtralnno in nezaznamovano, ampak tudi moški spol v diskurzu ni nezaznamovan, ni vključevalen, ampak v diskurzu opredeljuje moške akterje. Tudi če se strinjamo, da jezikovnosistemske rešitve ne gre za nevtralnno, za generičnost, za odsotnost informacije o spolu, kot to velja tudi za nekatere druge slovnične kategorije, recimo sedanjik v primeru časa, ko lahko ne pove nič o času. Takrat, ko govorimo o spolu kot delu leksike, to preprosto ni tako. V slovenščini ne bo držalo, da v primeru *živim s partnerjem* lahko zakrijem spol svojega partnerja. Ker v diskurzu pač, v tem diskurzivnem univerzumu, živi partnerka v spolni opoziciji z besedo partner in sta v diskurzu s stališča spola oba zaznamovana, oba izključujoča.

Intervenca FF je torej predvsem spremenila optiko vključevanja ali izključevanja. In to je zame izjemno dragoceno. Če se namreč posameznice v diskurzu s samo moškimi poimenovanji ne počutijo in se niso počutile nagovorjene in vključene, imamo sedaj zrcalno sliko, da se posamezniki lahko ne vidijo ali počutijo vključeni. Že zaradi te izkušnje ne vključenosti, nenagovorjenosti posameznikov je ta intervencija izjemno pomembna, če pa se kakšna od posameznic zdaj počuti bolj nagovorjeno in vključeno v normativni institucionalni diskurz Filozofske fakultete, pa je bila ta intervencija še toliko bolj dragocena.

Vsa razprava ob tem je – in se strinjam s kolegico Šorli – pokazala, da pravzaprav razpravljamo z različnih ideoloških pozicij, pri čemer naš prostor, torej prostor slovenistične diskusije – in na to smo po moje premalo pozorni – pravzaprav oblikuje v veliki meri razprava s pozicije standardnojezikovne ali knjižnojezikovne ideologije, saj v slovenskem prostoru živimo v okolju izrazite knjižnojezikovne kulture – tako kot v vseh okoljih, kjer je prestižen standardni ali knjižni jezik. Govorci slovenščine prevzemamo načine delovanja, kjer se predpostavlja, da so obstoječa prevladujoča stališča do knjižnega jezika na nek način zdravorazumska in logična, saj se s pozicije tistih, ki knjižnojezikovno ideologijo reproducirajo, ves čas ponavljajo. In ti so na poziciji moči in imajo velik družbeni ugled. V tem kontekstu pa se promovira točno določen jezikovni model, tudi na podlagi točno določenih teoretskih in metodoloških konceptov, za katere se verjame, da so edini pravi. Iz standardnega referenčnega okvira pa se izključuje druge modele in pristope. S tem se omogoča nadzor nad knjižnim jezikom in nadzor nad razmišljanjem v jeziku ter nad stališči do jezika, s tem pa se vzdržuje diskriminacijski model na podlagi knjižnojezikovne ideologije. Res veliko bi naredili že, če bi si priznali, da naša stališča in mnenja – četudi zavita v celofan strokovnega diskurza – niso nevtralna.

Če se vrnem zdaj k sklepu Senata Filozofske fakultete in današnji okrogli mizi in s tem zaključim. Upam, da bo ta res vodila k širši razpravi in se ne bo ukvarjala s konkretnim sklepom senata ene od članic Univerze v Ljubljani, npr. da bo vodila v razpravo o izmenični uporabi ženskega in moškega spola v slovenski zakonodaji na državni ravni. To bi bil potem res velik uspeh za jezikovno prakso. Ko pa gre za Filozofsko fakulteto, se je naš senat odločal o internih normativnih aktih in tukaj – tu pa je moje mnenje res zelo jasno – o njih imamo pravico na tej instituciji odločati sami, skladno z internimi pravili. Se torej

sami dogovoriti, na kak način naj medsebojno sobivamo in kakšne rešitve naj pri tem uporabljamo, tudi ko gre za vprašanje spolno občutljivega jezika.

Hvala lepa.

[aplavz]

Rastko Močnik: Najprej se opravičujem, ker sem zamudil. Zapomnil sem si, da je ta zbor ob 19.00. Potem sem pa prišel sem, pa ni bilo nikogar. Pa sem še malo počakal. [smeh]. Skratka, zato tvegam, da bojo moji argumenti zastareli in da so jih predgovornice in predgovorniki že pobili. Ampak vseeno bom povedal, kaj si mislim.

In začel bom s tem, kar je rekla kolegica Šorli. To je ideološka debata in, kakor je opozoril kolega Gorjanc, to je tudi politična debata. Ob tem imam slab občutek, ker je to debata, za katero sem mislil, da je že bila opravljena v devetdesetih letih, ko je bila opravljena tudi tista raziskava, ki jo je kolega Gorjanc citiral. Imam še drugi slab občutek, namreč, da je usmerjena v napačno smer in da temelji na konfuziji, ki jo omogoča prav slovenski naravni jezik, ki uporablja isto besedo za *seksus* in za *genus*, kakor je opozoril Božidar Debeljak v pismu bralca Mladini. V drugih južnoslovanskih jezikih se za besedo *genus* uporablja beseda *rod*, kar v slovenščini pomeni tudi *rod*, ampak v drugem smislu, kot *genus* v nasprotju s *species*. Skratka, konfuzija nastaja zaradi mešanja empirične, osebne okoliščine in notifikacije po zakonskih ureditvah. To samo za uvod v moj prispevek.

Skratka, zato imam slab občutek, ker ideološka vprašanja so taka, da – kot so že predgovornice in predgovorniki omenili – reproducirajo določene odnose, jih vzpostavljajo in ohranjajo in nadaljujejo. Ta naša debata posredno zadeva eno temeljnih protislovij sedanje družbe, namreč kapitalistične družbe. In sicer, to nasprotje, to protislovje je dvojno. Prvič: kapitalizem ne more preživeti brez neplačanega gospodinjskega dela. Neplačano gospodinjsko delo, ki ohranja delovno silo, tako sočasno kot čez generacije, je nujen pogoj za mezдно delo, ki je specifična kapitalistična oblika izkoriščanja. Hkrati pa normativna ureditev te družbe, zlasti pa njena kultura, se pravi ideologija, gospodinjskemu delu zelo obrobno priznavata naravo dela.

Druga razsežnost tega protislovja je, da veliko večino neplačanega gospodinjskega dela opravljajo ženske. Zato so ženske v tej družbi presežno izkoriščane

in Anica Kos je že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja ugotovila, da so v tistem času ženske opravljale vsaj dvojno delo glede na moško populacijo. Četudi so ženske pravnopolitično enakopravne, pa vrsta ideoloških, se pravi, kulturnih mehanizmov, ohranja njihovo podrejeno in izkoriščano vlogo z delitvijo dela, z vrsto kulturnih klišejev, s seksualnim šovinizmom in podobnim. Zakaj? Zato ker je treba presežno izkoriščanje zagotavljati s presežnim normiranjem, ki je bodisi regulirano, izrecno, ali pa neregulirano, neizrecno, pa ravno tako deluje.

Pomemben mehanizem, ki zagotavlja razmerje nadrejenosti-podrejenosti, je seveda normiranje spolnih statusov. In tukaj ne gre samo za ženske, gre tudi za različne druge spolne identitete. Namreč k izkoriščanju žensk se metonimično dodajajo še drugi seksualno-šovinistični kulturni mehanizmi, ki zagotavljajo in obnavljajo podrejeni-nadrejeni položaj nekaterih oseb.

Zakaj je seksualna razsežnost, spolna razsežnost tako pomembna? Iz dveh razlogov. Prvič zato, ker zreli kapitalizem, kakor je pokazal Michel Foucault v prvem delu *Zgodovine seksualnosti*, zagotavlja svoje odnose moči z regulacijo seksualnosti. Oblast, moč deluje na seksualnost – kakor avtomobilski motor deluje na bencin. Foucault govori o viktorijanski dobi, mi pa v tem viktorijanskem obdobju vidimo začetke monopolističnega kapitalizma, prav tistega kapitalizma, na katerega vrhuncu trenutno živimo. In drugič: kapitalizem sistematično vzpostavlja razlike, zato da lahko ljudi rangira, normira in obvladuje.

Moj prigovor, moj ugovor na sklep Senata, oziroma moje nelagodje ob sklepu Senata Filozofske fakultete, ki ga ima Senat seveda vso svobodo in pravico sprejeti, ampak zanj prevzema tudi vso odgovornost, kajne. Moje nelagodje je v tem, da se sklep omejuje na ideološko raven in ne zadeva materialnih strukturnih vzrokov za izkoriščanje in zatiranje žensk. Sklep Senata bije ideološki boj, ampak jaz mislim, da gre v napačno smer. Zakaj? Zato ker je buržoazno pravo naredilo globoko bistveno prelomnico v zgodovini z dvema ukrepoma. Prvič je izvrгло osebno okoliščino iz pravne ureditve. Ljudje so, vsaj pravne-politične osebe so enakopravne in svobodne ne glede na osebno okoliščino, kamor spada tudi spol kot seksus. In drugič, buržoazno pravo je evakuiralo religijo iz urejanja medčloveških razmer, žal jo je nadomestilo z moralo. Ampak tudi to je napredek.

Skratka ...

Ksenija Horvat: Še minutka.

Rastko Močnik: Ja. Jaz vidim v sklepu Senata ponovno uvajanje osebnih okoliščin v buržoazno pravno ureditev. Živimo v kapitalističnem in buržoaznem svetu: in torej je ponovno uvajanje osebnih okoliščin v »brezosebno« pravno-politično ureditev regresiven moment. Odpira se vprašanje, koliko osebnih okoliščin moramo vpeljati v normativo in zakonodajo, da bomo zagotovili svobodo in enakopravnost. To je napačno vprašanje. Francoska revolucija je naredila univerzalistično gesto: osebne okoliščine niso pomembno! Zakaj pa kapitalizem zdaj to dela? Zakaj liberalna ideologija ponovno uvaja osebne okoliščine – etnično pripadnost, religiozno privrženost, spolno usmerjenost? Zato ker je pozni kapitalizem v krizi, ker profitna mera pada in je treba zagotoviti enake ali še višje profite s presežnim izkoriščanjem, se pravi tudi s presežnim izkoriščanjem žensk pa tudi drugih skupin. In zato je seveda potrebno uvajati identitetne skupine, ki bodo hierarhizirale ljudi, jih naredile neenake in zagotovile troje. Prvič: instanco priznanj – identitetna skupnost potrebuje instanco priznanja. Tokrat se je Senat vzpostavil v avtoriteto priznanja. V času slovenske osamosvojitve smo molili, da bi nas »Zahod« priznal. To so identitetne skupnosti. Potrebujejo nadrejenega. So hlapčevske. Drugič: identitetna skupina omogoča notranji teror v identitetni skupini. In tretjič: omogoča etnični in identitetni biznis, podjetništvo.

Hvala.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Kmalu boste prišli na vrsto tudi v občinstvu, ampak še prej si želim dati besedo predstavniku Komisije za slovenski jezik v javnosti pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti profesorju Novaku. Ravno tako bi rada dala besedo tudi kateremu od članov delovne skupine, ki je pripravila ta sklep, ki sprožil toliko razburjenja, ker ste bili tudi nekako izzvani. Ne bi pa rada nikogar silila ali izpostavljala. Bi se mi pa zdelo fino. Potem pa vas prosim, razmišljajte o vprašanjih oziroma tudi kratke razprave vljudno vabljenje, ampak ena ura je že za nami.

Prosim, profesor Novak.

Boris A. Novak: Torej, jaz sem dejansko tukaj v vlogi dvojnega agenta. Moram reči, da sva se, tako kot je uvodoma že povedal gospod dekan, v drugem

srečanju, pogovoru popolnoma razumela, da je to zatečeno stanje, ki je najbrž posledica dolgotrajne, dolgodesetletne birokratske lenobe, da so v pravilniku moške oblike vključevale tudi ženske, seveda nevzdržno. O tem ne more biti nobenega dvoma in naj rečem v klenu slovenščini: sve su ostalo nijanse.

[smeh]

Tisto, s čimer se sam nisem mogel strinjati in enako tudi večina Komisije za slovenski jezik v javnosti pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, pa je, da se ta oblika dominacije, ki je bila značilna za pravilnik Filozofske fakultete in drugih podobnih ustanov, se pravi to ... ta dediščina patriarhata, da se s tem novim arbitrarnim, ideološkim dekretom postavlja na glavo in ohranja isto logiko, to je logiko moči. Slovenščina, kot smo že slišali, ima nenavadno veliko možnosti, bogat repertoar za izražanje ženskih oblik. Tisto, kar je zgodovinska naloga, je kultiviranje teh oblik. In seveda raziskava novih ali pa nekaterih žal zaprtih možnosti za izražanje obeh spolov. In kar zadeva pravne formulacije, je problem to, da je iz razlogov, ki so zelo nenavadni, slovenska slovenistika skozi desetletja tako rekoč izvrгла uporabo trpnika in pasiva iz žive rabe, češ da trpnik ne ustreza naravi slovenskega jezika. Lahko se sprašujemo, od kod ta aroganca in seveda povzdigovanje principa aktivnosti pri narodu, ki ga je Šalamun opredelil kot prehlajeni predmet zgodovine. Uporaba pasiva bi bila eden možnih izhodov za pravne formulacije, ki jih seveda ni mogoče zelo elegantno razrešiti z uporabo enega ali drugega slovničnega spola. V teh legah je treba raziskovati jezik. To je počela denimo tudi kolegica Renata Šribar. To je mogoče početi iz različnih pozicij. Sam to počnem predvsem v pesniškem jeziku. Napisal sem tisoče verzov v ženski obliki in sem se pravzaprav iz tega ogromno naučil. Skratka, to, kar hočem povedati, je, da bi seveda po dolgotrajni in nevzdržni dominaciji moških morali slednjič preiti seveda na tako jezikovno rabo, ki bi upoštevala oba spola. In seveda to današnja tehnologija absolutno omogoča. Zato seveda ne vidim nikakršnega razloga, da se sedaj ta zadeva obrne, in predlagam, da vsi skupaj dobronamerno pristopimo k razreševanju teh problemov, ki se bodo seveda kazali na zelo različne načine v različnih jezikovnih legah. Drugače se bodo kazali v umetniškem jeziku kot v pravnem jeziku. Na noben način pa ne podpiram tovrstnih dekretov, za katere imam slab občutek, da pomenijo pravzaprav neko vrsto nostalgije nekaterih jezikoslovcov po časih, ko so lahko normativno urejali jezik. Ti časi so minili in mislim,

da je skrajni čas, da se seveda s tem sprijaznimo in da pač jezik kultiviramo in negujemo z vsem spoštovanjem in ljubeznijo. Ob tem bi seveda opozoril tudi na to, da feminizem sam glede tovrstnih vprašanj ni tako enoznačen, kot seveda je to slišati iz ust zagovornikov teh ukrepov. Naj tukaj omenim samo Monique Wittig, ki je ena najbolj znanih radikalnih feministk drugega vala feminizma, ki je, recimo, izdelala poseben slovar francoskih ženskih izrazov, med katerimi so se nekateri prijeli, nekateri ne. In ki je pravzaprav trdila, da je edini spol pravzaprav ženski, ki se je iztrgal iz splošnega označevanja sveta. Tako da seveda te zadeve vsekakor niso enostavno in ideološko preproste, kot nam poskušajo to dopovedati zagovorniki teh ukrepov. Skratka, to, kar predlagam in kar seveda predlaga Komisija za slovenski jezik v javnosti, je več modrosti, absolutno spoštovanje pravic žensk in seveda v prvi vrsti tudi spoštovanje njihovih realnih pravic. Problem, neprimerno večji problem žensk, tudi na univerzi, je, da še zmeraj opravljajo dvojno delo, da morajo izpolnjevati nenavadno hude, visoke kriterije in da pri tem niso deležne nikakršne milosti sistema. To je dejanski problem te univerze. Ne pa problem v tolikšni meri v ženskih oblikah.

Toliko. Hvala.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Torej, vesela sem, ker je z nami toliko poznavalcev in strokovnjakov za slovenski jezik. Gospod Kozma Ahačič, gospod Marko Stabej, profesorja. Zdaj sem se ustavila pri vas, profesor Stabej, ker me seveda zanima, kako ste v delovni skupini oblikovali ta premislek. Pa mi je po svoje zoprno priti k vam in vas nadlegovati z vprašanjem, ker vem, da ste že bili vsi skupaj izpostavljeni, da to ni enostavna zadeva. Ampak vseeno me zanima, kakšen je bil takrat vaš razmislek in ali ste sploh pomislili, da se bo seveda vse tako kot snežena kepa odvalilo s tega vašega sklepa ali pa na vaš sklep.

Marko Stabej: Je bolj ognjena kepa kot pa snežena. Ne vem, a lahko jaz povem, draga skupina, svoje mnenje? Hvala.

Rad bi povedal, da sem z zanimanjem poslušal vse govornike in seveda sem čisto jasno na eni strani. Na tisti strani, kot je rekel Vojko, kritičnega jeziko-slovja, ki se zaveda pač različnosti, ki ideologije ne razume kot nekaj samo po sebi ... pa zdaj sem šel, je že ovinek. Skratka, nečesa, kar je samo po sebi

škodljivo, ampak nekaj, kar mora biti vsaj toliko odkrito, da se o tem lahko pogovarjamo in vzpostavimo konsenz med razlikami.

Eno je retorična bravura v nastopu pred zlasti tako številčno publiko, drugo pa je trezen razmislek. Res je bilo delovanje naše skupine zaenkrat kratko. Nismo pa na tem sestanku dali predloga spolno ali spolsko občutljive rabe v vseh položajih, ampak samo v pravnih aktih. Zavedamo se, da smo reševali čisto konkretno vprašanje v čisto konkretnem procesu, čeprav je seveda vsak od nas zmožen širše refleksije. Namreč, kar ni bilo izpostavljeno: če je pri vsakem pravilniku, ki ga senat sprejema, vsaj pol ure debate o teh oblikah, je to neracionalno, ker je senat enkrat na mesec, traja največ dve uri ... mislim, to so čisto konkretne okoliščine. In to, da so konkretne okoliščine pri urejanju neke konkretne družbene realnosti, čeprav je to na površini ... se zdi, da pristajamo na najrazličnejše, bi rekel, megasisteme in jih ne problematiziramo. Človek ne more problematizirati vsake stvari vsako sekundo svojega bivanja, ali pa to lahko samo nekateri, ki si ta privilegij vzamejo in praviloma jih potem jih na nek način postrani gleda, ker ne igrajo po pravilih skupnosti, samo to bi majčkeno dodal polemično. Mi smo zelo na kratko debatirali, smo pa v skupini vsi, ki imamo razmeroma dolg historiat razmišljanja o tej problematiki, in smo razmišljali zelo konkretno. Namreč, pri katerem predlogu, tudi danes o tem, kako bi se dalo vse to bolje in drugače rešiti in bolj vključevalno in kaj so vse možnosti, malo ljudi, ki so tako razpravljali, so kadarkoli dejansko poskušali pravni akt redigirati v taki ali drugačni obliki, in to pravni akt z recimo 250 členi, kjer imate take besedne zveze, kjer so zapored poimenovanja oseb ali funkcij, recimo 6 takih, in med njimi so, recimo zloženi, recimo takole: o oddelku odločajo predstojniki, namestniki predstojnikov in tako naprej. In potem začneš predstojniki in predstojnice, namestniki ali namestnice predstojnikov ali predstojnic ... ni konca. In če se zaveda človek teh redakcijskih težav, ki jih druge oblike prinašajo s sabo, lahko pripelje do tega, da z oklevanjem, kar se je nam zgodilo, in presenečeni smo bili sami, če lahko rečem nekako, smo se spogledali, dajmo poskusiti predlagati senatu ta sklep. In smo ga poskusili predlagati. In prodekan, ki je član tudi te skupine, Ilc, je potem dal podvprašanje: »A damo to na naslednjo sejo senata?« In smo se ... zdaj, kaj naj se še malo medi ali kaj ... in smo rekli: »Dajmo«. In smo seveda računali, da ... ne vem, kaj smo računali. Vsak po svoje je računal, mogoče pa nas senat

opozori na kaj, česar mi v tem ne vidimo. Ampak da nismo nič razmislili in da nimamo izkušenj s tem, nihče ne more reči.

Skratka, ne bi pa komentiral tega, kar se je dogajalo po tem. Prepričan pa sem, da smo se zavestno odločili in jaz se pač z nekaterimi interpretacijami močno strinjam. To ni končna rešitev, je pa simbolna gesta, seveda marsikoga dodatno izključi, ampak ne moških. Ampak izključi tiste, ki se ne berejo ne v moški ne v ženski obliki. Ampak v primerjavi s tem, da je ženska dejansko tista »fusnota«, je pa najbrž to nek korak naprej. Druga možnost je pa bila, da bi naredili korak nazaj in bi rekli: »Saj o tem sploh nima smisla razpravljati, dajmo še to fusnoto ukiniti, saj je vse v redu,« to je pa prav absurdno. To je jasno, da nismo tega naredili. Toliko bi komentiral.

Ksenija Horvat: Če želi še kdo? Izvolite.

Jana Rošker: Jana Rošker, tudi jaz sem članica te zloglasne komisije, ki je prispevala k sprejetju avtokratskega dekreta, ki ga sama ne vidim ne kot avtokratskega niti kot dekret. Jaz bi samo mogoče čisto na kratko pokomentirala par izjav govornikov in govornic na tej okrogli mizi. Ker se mi zdi, da je mogoče dobro ... da mogoče določene izjave temeljijo na nepoznavanju dejstev oziroma na nesporazumih. Mislim, da smo se danes vsi zbrali tukaj zaradi tega, ker spoštujemo naš jezik, ker ga ljubimo, ker se zavedamo tega, da je naš jezik osnova naše realnosti, osnova našega bivanja.

Mislim tudi, da je zelo lepo pisati verze v drugem spolu, v enem izmed drugih spolov. Da je to nekaj, kar lahko razširi obzorja, poglobi dušo vsakega avtorja, avtorice. Mislim pa po eni strani, da nikakor ne more nadomestiti izkustva biti oziroma živeti v mejah tistega drugega spola, v katerega obliki pišemo.

Kot sem rekla, se bom omejila samo na par kratkih komentarjev k temu, kar je bilo že izrečeno. Najprej bi se seveda vsem govornikom in govorcem zahvalila za njihova mnenja. Mislim, da vsako mnenje veliko prispeva k nadaljnjemu razvoju te debate. In mogoče bi začela s profesorico kolegico Žele. Mislim, da je mogoče temeljni nesporazum, ki nas tukaj ločuje v tem, da morda ni dovolj razlikovanja v tem, kako vi vidite jezik in njegovo uporabo. Ni dovolj razlikovanja med jezikom kot normo oziroma normiranim sistemom, ki se ga potem uporablja na eni strani in potencialnimi možnostmi razvoja, ki tudi realno obstajajo in ki se jih moramo lotiti, če želimo odpraviti diskriminacijo.

Jezik poleg tega, da je nekaj, kar ljubimo vsi, v čemer vsi živimo, brez česar ne moremo živeti, je tudi normativni sistem, ki, kot smo že večkrat slišali, tudi reproducira, ohranja, razvija diskriminatorne forme, ampak je tudi normativni sistem, podobno kot je zakonodaja tudi normativni sistem. In če bi torej izhajali iz zakonodaje kot obstoječega sistema, kot neke vrste status quo, bi še vedno bili v predliberalnem, predburžoaznem pravu, ki ga je omenil profesor Močnik. Tudi zakonodaja se mora spreminjati v skladu s spremembami v družbi in zaradi tega moramo na podoben način spreminjati tudi jezik.

Dobro. Potem bom samo še na kratko pokomentirala profesorja Rastka Močnika. Strinjam se z njegovo kritiko, da je treba razlikovati, da je treba razlikovati med empiričnim spolom, ki je konkreten, in med splošno klasifikacijo. Strinjam se tudi z njegovo kritiko glavnega nasprotja, ki je materialno, in stranskega nasprotja, ki temelji na zatiranju ženskega spola. Ampak v marksističnih debatah, ki izhajajo iz materialističnega pogleda na svet, je bilo vrsto let, preden se je zares razplamtelo feministično gibanje, govor samo o tem, da ko bo razrešeno samo glavno, se pravi materialno nasprotje, da se bo samo od sebe razrešilo tudi spolno nasprotje. To nikakor ne drži. Mislim, da to nikakor ne drži.

Druga stvar, ki bi jo tudi čisto na kratko pokomentirala, je glavna kritika kolega profesorja Močnika, ki govori o tem, da je vnašanje osebnih okoliščin v liberalno pravo pravzaprav regresivni korak. S tem se ne morem strinjati. Ni vsaka sprememba nečesa, ki se referira na nekaj, kar je že bilo, nujno regresivni korak. Jaz mislim, da z vnašanjem osebnih okoliščin v urejanje medčloveških odnosov lahko, nasprotno, ravno presežemo mehanistične strukture, del tega, čemur praviš ti buržoazno pravo, liberalnega prava in naredimo prvi korak k bolj diferencirani in fleksibilni družbi.

Hvala lepa.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Hvala lepa. Najprej bom dala besedo profesorici Žele, potem pridem do vas in prosim ... Ta čas pa, prosim, se kar opogumite.

Andreja Žele: Hvala. Bom zelo kratka. Glejte, sem ženska. In dejansko naslov je bil Jezik in spol in moj namen je bil, da v petih minutah čim bolj

konkretiziram nekaj možnosti v jeziku. To je bil namig. Mogoče nisem bila razumljena. Tukaj imam kolege, ki so v prvi vrsti jezikoslovci. Torej čakam od njih, verjetno tudi kdo izmed publike upam, ali pa glede na to, da so domišljali in mislili te svoje predloge že veliko prej pred mano, ki sem bila pozvana pred štirinajstimi dnevi, pred tednom dni sem, da ... ne vem, da bi bila kakšna konkretna rešitev. Namenoma sem dajala take primere, tudi malo banalne nekatere, ne dovolj intelektualne, ampak dovolj konkretne jezikovne primere, na katere sem upala, da bo kdo v tem primeru odreagiral, da bo dal boljšo rešitev. Poudarjam, sem ženska in rabim tudi jaz rešitve, ne. Tako da, če je dejansko jezik spol, rabim konkretne rešitve in po možnosti boljše od obstoječih.

V redu?

Hvala lepa.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Če dovolite, bi zdaj dala besedo profesorju Kozmu Ahačiču, ki nas je na nek način vendarle pripeljal sem. Se mi zdi. Se pogovarjamo o jeziku, o pomembnih zadevah in torej ...

Saj ste želeli besedo, ne?

Izvolite ...

Kozma Ahačič: Najlepša hvala.

Z distance petih mesecev bi opozoril na dve stvari. Najprej na to, da sklep Filozofske fakultete še vedno ni skladen s tem, kar je bilo zapisano v poznejših interpretacijah Filozofske fakultete. Če sem prav razumel avtorje sklepa, so v resnici hoteli zapisati nekaj v naslednjem smislu: »V pravilniku uporabljene slovnične oblike za ženski spol veljajo za kateri koli sociološki spol.«

Če govorimo o spolu, moramo namreč ločevati več ravni. Tu govorim izrecno kot jezikoslovec. Najprej biološki spol, npr. maček in mačka, nato sociološke spole in slednjič spol v slovnici.

V slovnici, in samo o tem bom govoril, v slovnici spet ločujemo dva tipa rabe oblik za spole. Besede imajo tako lahko naravni spol, npr. maček, mačka, ali

slovnični spol dekle, priča. V slovanskih jezikih moški spol tudi na splošno deluje kot slovnični spol. To pomeni, da je z izrazom študent lahko izrazimo pomen oseba, ki študira in je moškega ali ženskega spola. Slovnični spol, besedna zveza, ki jo uporablja sklep, v jezikoslovju torej ne pomeni spol v slovnici, ampak pomeni obliko za spol, ki se nanaša na katerikoli »biološki« ali »socio-loški« spol. Sklep Filozofske fakultete je tako dejansko začel uvajati dva takšna *slovnična* spola: ženski slovnični spol in moški slovnični spol. In tudi zato gre za eksperiment, ne za neko rešitev.

Druga stvar, na katero bi opozoril, je, da sklep v resnici ni rešil ničesar. Imamo več skupin jezikovnih uporabnikov in uporabnic: eni so taki rabi naklonjeni, drugi ne.

Bistveno vprašanje je, ali so se uporabniki slovenskega jezika, ki so jim blizu različni načini za poudarjanje spolne enakopravnosti, sporazumeti. Če so se, bomo morda v prihodnosti sprejeli njihov način tudi v širši skupnosti. In to je po mojem prava pot. Ne torej od zgoraj navzdol.

Predlogov za rešitve je kar nekaj in težko je napovedati, katera se bo uveljavila. Meni osebno je, na primer, najbolj všeč rešitev, do katere so vzporedno prišli tako nekateri jezikoslovci kakor tudi drugi uporabniki. Med prvimi recimo pesnica in aktivistka Anja Golob. Gre za to, da se ohrani moške slovnične oblike, vendar se jim doda na koncu podčrtaj. Tak podčrtaj pa se seveda lahko grafično izpiše na različne načine in konec koncev tudi z različni znaki. Je pa to ena redkih rešitev, ki bi bila pozneje obče izvedljiva celo v pravilnikih. Sočasna uporaba moških in ženskih morfemov namreč vsaj v slovanskih jezikih dela besedilo povsem nepregledno. Vendar, poudarjam, je to samo moje osebno mnenje. Trenutno eksperimentiranje na ravni pravnih besedil se mi ne zdi prava pot.

Jezikoslovci smo se desetletja borili proti temu, da bi se jezikovno rabo določalo s pozicije moči in s tega vidika morate razumeti in to predvsem sociologi in vsi ostali, da na takšne akcije gledamo skeptično. Kot na nek poskus obujanja preživetih metod, čeprav je namen lahko dober. Hkrati pa smo jezikoslovci pripravljene ponujati jezikovnim uporabnikom predloge za različne poti glede na njihove potrebe. Doslej smo evidentirali že več kot deset različnih možnosti in nekaj od njih je tudi že jezikoslovno ovrednotenih.

Ksenija Horvat: Hvala lepa.

[aplavz]

Zdaj prosim razpravljalce, ker imamo še, recimo, slabo uro, da poskusite nekako strniti misli. Zdajle bom začela pri vas, potem pa imam že celo vrsto. Izvolite.

Eva Dolar Bahovec: Najprej najlepša hvala gospodu dekanu za to novo možnost, najlepša hvala Komisiji za to novo možnost. Najlepša hvala organizatorjem in organizatorkam in vsem drugim.

Začela bom z iztočnicami, ki mi jih je nekako tako lepo nastavil Boris, eden odličnih, najboljših poznavalcev našega jezika, in bi temu dodala, morda kot opomba pod črto, (ali pa kot nekaj, kar bi morali zapisati v sam naslov?), da je lenoba birokracije pri uporabi dvospolnih dikcij v uradnih dokumenti morda nekaj ne tako lenobnega oziroma morda nekaj aktivnega, da gre morda za aktivno negiranje ali celo arogantno zanikanje marsičesa, kar je bilo v času okoli leta 95, o katerem je bil tu že govor, doseženo kot splošno sprejeta norma. In moram reči, v tistem času smo se enoznačno odločili za to, da v pravnih aktih lahko to storimo in ni bilo nobenih tovrstnih diskusij (da ali ne ali kako) in tako, bom rekla, mestoma nizkotnih protiargumentov, kot smo jih bili deležni v tej razpravi.

Se opravičujem, morala bi se predstaviti. Jaz sem Bahovec, ne Bahovčeva [smeh in aplavz]. Če lahko dodam še nekaj k strpnosti. S kolegico Žele sediva v komisiji za doktorski študij in se o marsičem pogovarjava in aktivno sodelujeva. Želela bi dodati skromen prispevek k tem vprašanju, kako se upošteva aktualna raba našega jezika in kaj lahko predlogi prispevajo k izboljšanju.

Se opravičujem [Mojci Šorli].

Večkrat smo danes že slišali besedo feminizem. Beseda feminizem je definirana v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, geslo feminizem, črka »f« v slovarju, »m« za maskulinum, prvič: v meščanski družbi gibanje žensk za enakopravnost z moškimi. Primer rabe: Pospeševanje feminizma. Drugič: pojavljanje ženskih značilnosti, vejica, lastnosti pri moškem. Raba: Feminizem pri evnuhih. ... Lepo bi vas prosila, da se ta beseda oz. geslo (feminizem) na nek način uskladi z našimi skupnimi željami, da se upošteva aktualna raba te besede.

Morda za zadnji dodatek, ker sem vam vzela že preveč časa ... samo še ta dodatek. Ko sem o tem imela predavanje v Novem Sadu, sem seveda šla pogledat tamkajšnji slovar in sem na tem mestu, »feminizem pri evnuhah«, našla »feminizam kod homoseksualaca«. Mislim, da je to jasno znamenje, jasna indikacija, da gre za tisto, o čemer se pogovarjamo: da smo na terenu ideologije, politike in vsega, kar je s tem povezano.

Najlepša hvala.

Ksenija Horvat: Po vrsti. Marko Stabej in potem Renata Šribar.

Marko Stabej: Ja. Torej ta zaskrbljenost in to poskušanje. Mislim, zdaj bo zgledalo malo kot ping pong in najbrž tudi je. Jaz kolegu Ahačiču predlagam, da rešitve, ki se zdijo tebi primerne, predlagaš svoji ustanovi, ki ima ravno tako svete in tako naprej [aplavz].

Ta skrb, da bi se s tem kaj bistveno dogajalo, je žal postala dejansko odveč, ker smo imeli že dva senata, na katerih smo sprejemali odločitve o pravilnikih, ki so že bili redigirani v tej obliki in ni bilo nobenega resnega dvoma, kdo vse je v teh oblikah vključen pomensko. Zdaj, kdo je nagovorjen in kako je nagovorjen, je pa dejansko v veliki meri spekulacija, ampak ni bilo videti kakšne hujše zadrege.

Tisto prej: nisem dokončal misli, to je samo eden od vidikov urejanja te problematike. Za vrsto drugih oblik komunikacije znotraj, recimo delovanja Filozofske fakultete, se da rešiti na popolnoma drugačne načine. Glede obrazcev, diplom in takih stvari je seveda mogoče imeti paralelno v moški, ženski in še kakšni tretji ali četrti obliki in se potem to izbira, samo do tega sklepa v bistvu nismo še prišli, ker smo to nekako sklenili, da bomo to postopoma delali, potem pa je ta vihar zadušil marsikaj.

Glede alternativnih možnosti je pa tako, seveda vsak pravni akt je nasilje nad realnostjo sam po sebi in pravni diskurz je sam po sebi posiljenje naravnega jezika v veliki meri tudi zato, da imajo pravniki kaj od tega, če sem malo poreden. Ampak recimo to, kar je tudi Andreja predlagala, seveda je cel kup ... torej kolegica Žele ... seveda cel kup možnosti je, ampak a je realna možnost, da boš pisal *študentke s študenti opravljajo*, ne vem, cel kup takih stvari je v pravnem diskurzu veliko bolj neuporabnih kot to, kar smo mi sklenili. Seveda

pa ne vztrajam pri tem, da je to za zmeraj dobro in tudi nihče ni o tem na ta način govoril.

Hvala.

Ksenija Horvat: Pol stavka spotoma na poti k Renati.

Jana Rošker: Enega. Samo enega čisto kratkega, ki sem ga pozabila, pa se mi ne zdi tako nepomemben in se nanaša na doktor Štumbergerjevo. [smeh]

Nekdo iz občinstva: Jana, črna pika, ej.

Jana Rošker: Da ne bomo zgubljali časa s temi zafrkancijami. Vi ste namreč omenili, da vas žalosti, da razprava ni bila opravljena na širšem nivoju, na širši ravni in da oddelki pri tem niso imeli nobene besede. To nikakor ne drži. Preden je bila sklicana in izvoljena komisija, so bili vsi oddelki pozvani, da opravijo na oddelčnih kolegijih debato na to temo. Naš oddelek jo je opravil, če je kateri oddelek ni opravil, pač ni izkoristil svojih demokratičnih pravic. Postopek sam pa ni bil avtokratski, ampak je bil opravljen popolnoma demokratično.

Renata Šribar: Hvala.

Glede na to, da je bila parkrat uporabljena beseda ideološko za razpravo, ne, in v bistvu za sam ukrep. Bom probala biti čim bolj konkretna.

Najprej to, bi še majčkeno popravila kolegico doktorico Štumberger. V bistvu sem antropologinja, šele potem sociologinja, ampak zagotovo pa sem najprej feministka, feministična teoretičarka. In da je pravzaprav ukrep imel naravo dekreta, lahko rečem po reakcijah nase, ne. In po besedi, ki se stalno uporablja za reakcijo, da so bile reakcije burne. Jaz bi rekla, da so bile reakcije strokovne, ne. Jih je pa res bilo zelo veliko. Večina reakcij je, mislim da, bilo strokovnih. Tudi moja je bila, čeprav sem bila obsojena takoj, ko sem se oglasila na vprašanje medija, obsojena s strani svoje kolegice feministke, da me je kupila, ali kaj jaz vem kaj, desnica. Skratka, v hipu sem bila izvržena iz feminističnega kadra, ker bi se morala kot feministka strinjati z ukrepom, in potem sem bila izvržena še iz svoje leve sredine. Imam se namreč za levičarko.

Kot rečeno, bom konkretna. Debata današnja, pravzaprav že razprava, me je v velikem delu čudila. Ker sem slišala cel kup reči, ki so v nasprotju s

preprostimi dejstvi. Mislim, da je v ustavi, v slovenski ustavi zapisano, da je uradni jezik slovenščina, ne, in generična ... moški slovnični spol kot generična slovnična oblika del te slovnice. Skratka, ta izjava, če jaz prav razumem, je del slovnice. Če proglasimo ženski slovnični spol za generični je to poseg seveda v jezik kot sistem.

Druga reč. Zakaj mi ni všeč in zakaj mislim, da bi morali najti boljše, bolj premišljene rešitve? Zato ker ponavljamo gesto zatiralca. Gesto seveda sistema kot zatiralca. Sama imam navado, da v predavalnici uporabljam zares ženski generični spol, da bi vsaj približno ponazorila, kako to zgleda, ne, slušateljem in študentom. Skratka, nisem načelno proti temu, sem pa proti temu, če se to dogaja na ravni tam, kjer bi morala veljati pravna država. Kot vem, je Filozofska fakulteta del slovenskega pravnega reda, ne, in kot levičarka moram reči, je to zame prvi zakon. To je pogosto najmočnejše orodje. Ali pa edino orodje, ki nam sploh še ostane, da se borimo proti diskriminaciji. In če se Filozofska fakulteta kot moja matična fakulteta, kot pravzaprav inštitucija, katere del se še vedno počutim, čeprav nisem več v njej, stori korak, ki je protipraven, takoj bom še en argument v vezi s tem povedala, je zame seveda ugled Filozofske fakultete načet. Žal mi je, da to govorim, da moram to govoriti.

Kot vem, se je Filozofska fakulteta pri tem ukrepu zgledovala tudi po Univerzi v Leipzigu, ki je uvedla seveda v okviru nemščine sličen, v bistvu identični ukrep. In tam so imeli toliko poguma, da so izjavili, izjavile, kršimo pravni red nemške države. Tukaj se to neprestano zanika. Ampak to se mi zdi zelo pomembno. Dejansko se mi zdi zelo pomembno. Ne vem, kateri so bili tisti pravniki, tiste pravnice, ki so zagotavljali, da se s tem pravni red ne krši.

Druga reč. Stalno se govori, da so na FSD-ju ta ukrep uveljavili, ne da bi to povzročilo kakršenkoli odmev v javnosti. Sama sem prebrala Statut FSD-ja, telefonirala na fakulteto, govorila z merodajno osebo. Generični, v narekovaju ženski, spol velja samo za ta statut, v drugih pravnih aktih se ne uporablja.

Tretjič. Minimalizacija ukrepa že spet z vidika pravnega reda, da vendarle ne gre za zakonodajni dokument ali podobno. Mislim, da ni upravičen. Gre za akte, ki so pravno veljavni. Toliko z vidika prava.

Pa samo še to. Dejansko imamo ... slovenski jezik je fleksibilen, veliko možnosti

imamo, mnogo boljše rešitve in sama sem začela, mogoče že desetletje, če ne več, nazaj uporabljati varianto, ki jo je uvedel profesor Močnik, Rastko Močnik, da uporablja dvojino, ne vem, če se spomniš Rastko, s tem, da ta zaznamuje množino. Poleg tega pa doktorica Štumberger, rekli ste, da se mi vidi, da nisem slovenistka. Res je. Po primarni izobrazbi sem komparativistka, ampak pravilo, ki ste ga navedli kot napačno, sem pobrala od slovenista. Je pa res, da se ne uporablja več. Ampak zakaj ne bi oživiljali zadev, ki so slovnično veljavne in utrjujejo prisotnost žensk v jeziku.

Mislim, da sem bila dovolj dolga. Ja.

Ksenija Horvat: Saj upajmo, da bo še priložnost. Da gremo vsi skoz, ne.

Hvala lepa. Tam me čakajo že zelo dolgo. Potem pa ima besedo profesorica Štumberger.

Anja Golob: Dober večer. Jaz sem ta Anja Golob. Imela bi eno manjšo korekcijo na vas [Kozmo Ahačiča]. Namreč moj predlog ... ne bi se spuščal v te petelinje boje, ki smo jih tu videli, ne. Samo navedel bi en svoj predlog, pri čemer bi vas malo korigiral. Jaz sem govoril o tem, da katerikoli spol uporablja, ko piše, ne samo moški, tudi če jaz uporabim žensko obliko ali pa nekdo uporabi srednji spol ali katerokoli obliko, samo da doda podčrtaj. Se pravi, moj predlog je konkreten. Vi ste spraševali za konkretne predloge. Moj predlog je konkreten. Namreč, da se uporabi podčrtaj za besedo, ki je spolno zaznamovana. Se pravi, če jaz po defaultu uporabljam, recimo, da pišem v ženskih oblikah, uporabim za žensko obliko glagola podčrtaj. In, če, ne vem, nekdo v moški obliki uporabi za moško obliko podčrtaj.

Zakaj podčrtaj? S tem tudi ta predlog ima po mojem par pozitivnih posledic. Ena je ta, da je inkluziven. Se pravi, da lahko vsak govorec ali pa govorka ... aja, ne obstajata samo dva spola, a ne, samo tako, da razčistimo, spolov je neskončno, a ne [aplavz]. Če se jaz ne počutim v redu v moškem ali pa v ženskem spolu, mi ta podčrtaj omogoča, da se me inkluzivira, ne. Se pravi, ta raba je demokratična, vsi govorniki in govornice se lahko počutijo v tej stvari doma. Potem, ta stvar je lažje berljiva, ne. Zato ker ne uporabljamo več prišel sleš prišla, ali pa prišel podčrtaj prišla, ampak uporabljamo prišla podčrtaj, prišel podčrtaj, pa je to to. Pa smo s tem popravili. Potem ne zahteva nobenih sprememb, vsaj jaz ne vem, da zahteva neke spremembe v slovnici, ne, ki bi ...

[nemir v publikli]

Ksenija Horvat: Prosim, dajmo se zbrati, še malo časa imamo, dajmo ga izkoristiti.

Anja Golob: Se pravi, ne zahteva nobenih sprememb v slovnici, ki bi prizadele zdajšnji ustroj jezika, ali pa zavrne implementacijo teh pravil, ker se doda samo ena črta, a ne. Podčrta, no. Taka sprememba pa gre relativno hitro in omogočila bi tudi implementacijo v uradne dokumente. Vi ste navajali [pokaže na nekoga v spodnjih vrstah/na govorce], to bi bil pa presežek, a ne. To lahko dosežemo hitro, *brzo i efikasno*. Da bi na tak način, če bi to naredili, bil to dober praktičen primer sodelovanja v družbi, ne, kjer bi jezik deloval kot nekaj, kar inkluzivira. Kot nekaj, kar bi premislili in zdaj deluje na tak način. Gotovo obstaja slika ... gotovo obstaja *hrpa* nekih negativnih posledic iz tega, ampak ta predlog se mi zdi vsaj vreden debate, zato sem ... Se opravičujem, ker sem vzel toliko časa, da sem ga podrobneje razdelal.

Hvala.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Hvala lepa.

Izvolite.

Saška Štumberger: Jaz bi se najprej opravičila, če sem napačno opredelila gospo, ki sem jo navajala. Navajala sem jo po drugem viru, ki sem ga prej omenila, torej po Ursuli Doleschal. Kot ste vi rekli, da ste tudi vi navajali tisti zgled po drugem viru. Torej se opravičujem.

V zvezi s tem, da smo imeli na oddelkih možnost razpravljanja o tem. Torej jaz nisem mislila razprav v sestavi delovne skupine, ampak razmišljala sem o razpravi o ženskem slovničnem spolu v tej funkciji, kot jo imamo danes zapisano v aktih Filozofske fakultete.

Drugače bi pa še na nekaj opozorila. Torej te povezave kapitalizma in pa zatiranja žensk tudi v jeziku. Mogoče informacija o tem, da je ravno po drugi svetovni vojni se začel uveljavljati moški generični spol tudi za posamezne osebe, ki so se takrat ženske znašle v javnih funkcijah, in sicer ravno z utemeljitvijo, da je taka raba, torej najbolj nevtralna, da je enakovredna. Tako da

boste našli v povojnih virih, v Slovenskem poročevalcu, časopisih torej veliko navedb žensk, torej s posamezno žensko in moško obliko, torej šef in podobno. In šele kasneje se je nekako, kot Breda Pogorelec piše, nasprotovanje temu, kar je bilo vsiljeno od zunaj, torej iz drugih jezikov, Breda Pogorelec navaja ruščino, torej sovjetsko ruščino, ali srbohrvaščino, torej šele kasneje se je najprej na radiu, potem na televiziji začelo uporabljati ženski slovnični spol, torej za poimenovanje posameznih ženskih oseb. In slovenščina je danes, kolikor jaz vem, ena od redkih jezikov, ki ima to tako v popolnosti izpeljano. Da kadar sem jaz naslovljena kot ženska, uporabljam žensko slovnično obliko, torej sem doktorica, sem slovenistka in še marsikaj. Tako da se mi zdi, da bi mogoče začeli na tem mestu, da jezik ima jezikovna sredstva za izražanje spola in da jih tudi čim boljje izkoristi.

Hvala.

Ksenija Horvat: Lahko tamle. Potrebujete mikrofona, dobro že grem do vas.

Branislava Vičar: Branislava Vičar je moje ime. Torej najprej bi izpostavila to, kar se mi je zdelo zelo pomembno, kar je kolega Gorjanc izpostavil v tej razpravi, da ni nevtralnih pozicij, ko govorimo o jeziku in spolu, in tudi sicer na sploh pri jezikovnih izbirah ni nevtralnih pozicij. Ampak kar se je v tej razpravi, ki jo je sprožil sklep Filozofske fakultete, dogajalo, pa je bilo to, da se je ustvarila pozicija, s katere se je pričelo utemeljevati nasprotno pozicijo kot ideološko, med tem ko naj bi bila ta pozicija navidezno neideološka.

Potem bi se zdaj na to, kar je rekla kolegica doktorica Saška Štumberger, da ni povezave med slovničnim spolom in družbenimi razmerji. Zdaj vse teorije, ki jih je že doktor Gorjanc naštel iz kritične lingvistike, kritične analize diskurza, torej tudi že prej družbena semiotika in sociolingvistika ... z vidika vseh teh teorij je seveda vse to nevzdržno zaradi tega, ker prepoznavajo jezik kot družbeno prakso, ki zgolj ne reflektira družbenih struktur, ampak jih tudi konstituira in je z družbenimi strukturami v ideološkem razmerju. Poleg tega pa so še številne empirične raziskave, ki potekajo, ki so bile objavljene v zadnjih petnajstih, desetih letih, ki kažejo na povezavo med slovničnim spolom in percepcijo spola in povezave med slovničnim spolom in seksizmom v družbi. To seveda nikakor ne pomeni, da jeziki, ki ne poznajo slovničnega spola, da tam ni seksizma v družbi; ampak to ne pomeni, da je slovnični spol nerelevanten

za seksizem, ampak pomeni to, da se pač seksizem tudi v jeziku izraža na različnih nivojih, ne samo na ravni slovničnega spola, in da so v družbi tudi drugi, številni drugi dejavniki, ki vplivajo na jezikovni seksizem, in nobenega od teh ne moremo obravnavati izolirano.

Zdaj tukaj, ko sem omenila povezavo med slovničnim spolom in percepcijo spola, naj samo z enim primerom ponazorim. Če smo mi navajeni od najnižje edukativne ravni oziroma od prvih socializacijskih procesov, da se lahko nanašamo na osebe zgolj s slovničnimi oblikami za moški in ženski spol, potem si ustvarimo epistemološki okvir, znotraj katerega kategoriziramo ljudi v dve skupini, v dva spola – moški, ženski in nobenega drugega. In nezamisljivo je za cispolne osebe, kakšno stisko takšna kategorizacija povzroča spolno nebinarnim osebam.

Tukaj bi rada omenila, da podčrtaj, ki je bil že omenjen, tudi sama vidim kot inkluziven, sama ga ne uporabljam zgolj zato, ker mi omogoča naslavljanje spolno nebinarnih oseb, ampak ker mi omogoča destabilizacijo spolnega binarizma v jeziku. Seveda je podčrtaj tako kot tudi druge sociolingvistične variacije, se mi zdi, da je prav, da se razpravlja o optimalnosti, o rabi podčrtaja, ampak zmeraj se moramo zavedati pozicije, s katere govorimo, kajti če je to cisonormativna pozicija ali katerakoli normativna – heteronormativna ali katerakoli normativna ... moškosrediščna pozicija – to že v začetku onemogoča sodelovanje, onemogoča spoštovanje in tudi onemogoča konstruktivne rešitve.

In za konec, da ne bom predolga, naj samo zaključim. Judith Butler je imenovala, ko je želela opozoriti, da tudi jezik lahko diskriminira: jezik, ki rani; ampak jezik je tudi ranljiv, to pomeni, da je tudi odprt za destabilizacijo.

[aplavz]

Vojko Gorjanc: Čisto na kratko. Gorjančev. [smeh]

Jaz bi kar na našo delovno skupino naslovil zdaj pobudo, da na naslednjem svojem sestanku razmišlja točno o tem, kar je bila pobuda s podčrtajem, da nadgradi svoj predlog, da se samo tem rešitvam, ki so bile zdaj predvidene, torej enkrat v ženski obliki, drugič v moški, doda podčrtaj. Kar pomeni, da temu, kar smo do zdaj, dodamo še en korak k večji inkluzivnosti.

Moram pa še enkrat ... jaz sem že večkrat poudaril v eni od radijskih oddaj, ne razumem diskusije znotraj lastne hiše, ki govori, da ni bilo prostora za diskusijo, kolegica. To preprosto ni res, da ni bilo prostora za diskusijo. Na povsem enak način, kot je možna diskusija za čisto vse teme, ki jih obravnava Senat. Obravnava ... torej katerokoli temo, ki jo obravnava Senat in je del gradiva za Senat in lahko obravnavate na oddelku in to je princip, največji možni demokratični princip, ki ga imamo znotraj tovrstnega sistema, kakršnega imamo, če nimamo neposredne demokracije. Če pa si niste vzeli tega prostora na oddelku, je pa to vaš problem, ni problem fakultete in fakultetnih postopkov. Hkrati pa seveda to, da vas to, da ste tukaj občutljivi, niste pa občutljivi pri kakšnih drugih aktih, ko se torej ne sprašujete, zakaj nimate prostora diskutirati o Statutu Univerze, ki bistveno bolj posega v naše delovanje znotraj te hiše in celotne univerze. To mi pa pravzaprav govori o tem, zakaj, ne, je bilo nujno narediti ta korak.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Potem pa gremo lepo po vrsti.

Bili ste direktno izzvani, zato.

Saška Štumberger: Predlog je bil ...

Ksenija Horvat: Prosim, vsi skrajšajte.

Saška Štumberger: ... zapisan 18. aprila, 25. aprila je bil sprejet, jaz ne vem, kdaj bi lahko o tem na oddelku lahko sploh diskutirali. Imeli smo že diskusije, recimo ob različnih zame manj pomembnih vprašanjih, ali naj bo prisotnost študentov na predavanjih obvezna. In je bilo vprašanje postavljeno tako, da smo naredili anketo med študenti. Zakaj se senat, ker jaz nisem senatorka, torej jaz ne morem vplivati na to, kako hitro se sprejemajo odločitve senata, zakaj senat ni v tem primeru ravnal enako? Ker časa ni bilo.

Roman Kuhar: Oprostite, a lahko jaz pojasnim. Samo v enem stavku.

Ksenija Horvat: Seveda, čeprav mislim, da smo to že pojasnili, je že profesor Stabej dal odgovor, da ...

Roman Kuhar: Samo en stavek. Jaz bi se rad odmaknil od te razprave, ker je bil dogovor, da bomo govorili o spolu in jeziku, ne o postopkih, ki potekajo

na Senatu. Ampak ta sklep je bil sprejet, tako kot je že bilo omenjeno, na popolnoma enak način kot vsi drugi sklepi. Nihče ni zahteval daljšega časa, nihče ni zahteval posebne razprave o tem. Je pa Senat zahteval posebno skupino, ki naj o tem razmisli. Skupina je pripravila predlog, o predlogu je tekla debata na Senatu in nihče ni zahteval še več časa za razmislek, zato smo takrat o tem sklepu odločali. Tako kot o vseh ostalih sklepih, tako da moram absolutno zavrniti insinuacije, da je bil ta sklep sprejet kakorkoli drugače, kot vsi drugi sklepi. Ampak zdaj predlagam, da se odmaknemo od te teme in govorimo o vsebini, zato ker to res ne pelje več nikamor.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Najbrž to potem tudi pomeni, da ravnokar nismo podaljšali mandata delovni skupini, ki je pripravila ta sklep.

Roman Kuhar: Delovna skupina še vedno obstaja in deluje naprej.

Ksenija Horvat: Izvolite. Pravzaprav podvprašanje. Kako pa je bilo na FDV-ju? Kako pa je Fakulteta za družbene vede sprejela vaš sklep oziroma je bilo tudi tako polemično, zanimivo? Ker mi se sedaj pravzaprav pogovarjamo o zelo zanimivih rečeh, ne glede na to, da včasih omenimo, kako je bil kdaj kakšen sklep sprejet. Debata je vsebinska in dobra.

Monika Kalin Golob: Ja, na FDV-ju je v sestavi Senat potrdil sklep razen študentov, kar je bilo kar veliko presenečenje zame, ne, tako da ... Seveda pa je Filozofska fakulteta pobrala cel val vseh teh odzivov, tako da je to ostalo pravzaprav pod črto, da smo mi to storili.

Ampak rada bi gospe Šribar odgovorila o neustavnosti pravilnikov, to se mi zdi pomembno, a ne. Glejte, nikjer ni zapisano v našem pravilniku, ali kakršnekoli sklepu, prvič, da rušimo generičnost moškega slovničnega spola. Tam samo piše, a veste, v vsakem členu bo pisalo, ko boš prebral študentka, to velja tudi, če si moškega spola ali kateregakoli drugega spola. Se pravi, da dejansko ne gre ne za poseg v ustavne pravice ne poseg v kakšne slovnične generičnosti, kot ste želeli utemeljiti. Torej, pravna besedila so vsa dogovorjena, so v tem smislu samo zapisani člani, kako naj beremo nadaljnje besedilo, tako da nikjer ni ... a veste, to, da v piše nadaljevanju stranka, a je potem tudi to neustavno in je potem vse v ženskem spolu. Tako da je to ...

Renata Šribar: Se opravičujem, jaz ne bi imela tukaj sholastične debate, ne. Ampak če je bistvo tega ukrepa dejansko uvedba omejena na generični ženski spol, ne, ne vidim potrebe, da je napisano: »Uporabljamo generični moški spol,« razen, ne, takrat kadar se je uvedla ta dikcija po nasvetu prisotne doktorice profesorice Mace Jogan, kot se v zakonih tudi zapiše, da generični moški spol velja za oba spola, ne, takrat še nismo govorili o transskupnosti, se zdaj zadeva seveda obrne in ni treba, da je napisano, kaj se dela tudi pred potezo profesorice Jogan, ni bilo v zakonih napisano, da generični moški spol velja za oba spola. Se pravi, ta debata je zame izrazito sholastična debata in se je ne bi šla.

Monika Kalin Golob: Potem pa se je ne greva.

Ksenij Horvat: Pojdimo naprej. Doktorica Šorli bi rada še imela besedo. Jaz bi pa rada slišala profesorico Maco Jogan. Hitro, gremo po vrsti.

Mojca Šorli: Jaz bi samo na hitro doktorici Šribar tudi ... Ja, samo na kratko bi se na vas odzvala, gospa Šribar. Namreč, samo to. Tisti, ki verjamejo v brezprizivno nevtralnost oziroma generičnost moškega spola ...

Vojko Gorjanc: To ne obstaja.

Mojca Šorli: ... se bo, kot je nova predlagana raba ženskega spola, izključevalna. In tu ne bomo prišli skupaj. Tu smo še daleč. Tisti, ki pa verjamejo, da je nevtralnost oziroma generičnost moške oblike lažna, in mislim, da sodite v to skupino, ker kolikor sem brala vaše smernice iz leta 2010, nesporno ugotavljate, da je generičnost moškega spola problem, torej vi vseeno nasprotujete ženski obliki kot generični, ker bi to pomenilo novo izključevalnost. Moram reči, da jaz tega čisto dobro ne razumem, če moška oblika kot nevtralna ni spolno zaznamovana, torej ni med spolnimi razmerji v družbi nobene povezave, potem bo to lahko veljalo, zdaj bom malo radikalna, veljalo tudi za žensko obliko, rabljeno spolno nevtralnno. Če pa temu ni tako in je moška oblika vendarle nenevtralna, ali pa vsaj malo bolj moška kot ženska, ker zajema žensko le kot navidezni subjekt, potem pa se mi zdi pobuda za spremembo povsem na mestu in ne morem sprejeti argumenta, da je izključevalna. Ali eno ali drugo. Tako da mislim, da bi morala tukaj neko dodatno ... ne razumem čisto dobro. Jaz sem razumela, da vi v bistvu podpirate tezo, da je generična raba moškega spola slovničnega lažna. Ali se motim?

Renata Šribar: Ne vem, če je lažna ustreznost oblika, ne. Vsekakor pa udejanjanje neenake razmerja moči med spoloma. Veste, moja pamet je prekratka, da bi razumela vašo predhodno argumentacijo, ne. Zame je zadeva kristalno jasna, ne. Če zavračam generični moški spol, bom zavračala tudi generični ženski spol tudi zato, ker ponavlja gesto zatiralca.

Ksenija Horvat: Izvolite.

Maca Jogan: Jaz bom kar sedela. Nisem mislila na dolgo in tudi ne smem, ker ste vsi že zelo utrujeni. Najprej nekaj pripomb k dosedanji razpravi. Najprej sem zelo vesela, da je do razprave sploh prišlo, in drugič, da je bilo že tukaj ponujenih vrsta iztočnic za bodoče delovanje. Zdaj pa po vrsti.

Doktor Ahačič je med drugim omenil, da če je bilo rečeno študent, da je to pomenilo študent moškega ali pa ženskega spola. To je lahko pomenilo samo v 20. stoletju v tem prostoru, prej pa stoletja ne zaradi tega, ker preprosto je bil študent povezan samo z moškim spolom. Z vsemi sredstvi, od religiozne vzgoje do strogih pravnih pravil, so bile ženske izključevane in izključene z univerz.

Drugič. V tem prostoru, kjer smo, so se lahko ženske začele vpisovati na univerzo, in to najprej samo na filozofske študije, kajti pravo je bilo preveč državotvorno in bi ženske lahko povzročile strahotno zmedo, med drugim bi gotovo povzročile prvo svetovno vojno, če bi imele že to možnost, da bi pred prvo svetovno vojno študirale pravne študije. Lahko pa so študirale na Filozofski fakulteti od 1897. Ampak predno so do te možnosti prišle, so se več desetletij, torej zabeleženo je vsaj trideset let, morale truditi in dokazovati, da nikakor niso samo za tisto, kar je bilo določeno in strogo z vsemi institucionalnimi sredstvi varovano, torej za tako imenovano naravno vlogo. Ko so ženske zahtevale vstop na univerzo, se je pojavila izrazita, spet bi se lahko reklo ideološka razprava, bila je izrazito moškotvorna razprava, v kateri se je svarilo, da bodo ženske vnesle moralni nered, kajti kako bi pa lahko bile skupaj z moškimi kolegi, ki so bili strogo racionalni, razumni, ženske pa bi prinašale sam nered in moški bi se zmedli in tako dalje. Skratka, to zveni pravzaprav zelo zabavno, bilo pa je po svoje zelo tragično zaradi tega, ker se je vednost, ki se je ustvarjala skozi stoletja, dejansko ustvarjala na podlagi moških izkušenj, po moški meri in po moških ciljih, kako je treba družbo upravljati tudi naprej, da ne bo prišlo do kaosa. Torej, ko pa so se ženske pojavile pred 120 leti, so pa pravzaprav v

znanosti nastopale v katerihkoli vejah kot zdrarharice, kot tiste, ki so delale probleme. In zdaj vidimo, da pravzaprav kadarkoli se je v dosedanji zgodovini pojavila kakršnakoli, pri kateremkoli vidiku, zahteva, da bi bilo treba dejansko upoštevati, torej od jezika pa do pravne regulacije, da ni samo en spol, ki daje ves ton družbi, ampak da je to tudi tisti drugi spol ... zdaj pustimo o spolih, usmeritvah in drugih usmeritvah, ampak gre za ta dva spola, ki sta družbotvorna. Brez dvojnice ... brez teh dveh bioloških spolov pravzaprav preprosto se družba ne bi mogla reproducirati. Torej, kadarkoli se je kaj takega pojavilo, je bil v družbi problem. V Sloveniji smo v stanju, ko že pravzaprav zelo očitno potekajo tudi prizadevanja, da bi se ženske končno vrnile tja, kamor po naravi spadajo, in zaradi tega tudi mi ne moremo biti presenečeni, če so študentje na FDV nasprotovali temu zaradi tega, ker so bili že vzgajani v, lahko bi rekli, v tako imenovanem nevtralizmu. Nevtralizem pa v vseh primerih na vseh področjih pomeni samo zavestno ohranjanje statusa quo.

Zato mogoče še ena malenkost. Se oproščam, če predolgo govorim. Ko je doktorica Štumberger rekla, da so se po drugi svetovni vojni začeli ... se je začel uporabljati moški generični spol za ženske, ki so delale. Ja, seveda, saj so šele po drugi svetovni vojni imele pravico, da so se prej že došolale in da so lahko vstopale, ker so bile ustavno izenačene, recimo v tem prostoru, lahko vstopale v vloge, ki so prej imelo samo moško oznako. Ko sem začela, pred davnimi leti, torej 1965, ne, bom kar povedala, ker sem na tej fakulteti, Filozofski, diplomirala in tudi doktorirala, ko sem začela delovati, sem bila tudi vseskozi označevana asistent in tako naprej. In v bistvu je več desetletij trajalo v tem prostoru, da o drugih niti ne govorim, ker so kasnejši, čeprav so zdaj v nekaterih vidikih bolj napredni. Torej trajalo je več desetletij, da smo v bistvu prišli do tega, da smo si, lahko bi rekli, izborile pravico in smo si izborile pravico, da se naslavljamo, ne torej tovarišica ali gospa doktor, ampak doktorica in tako naprej. In hočem samo to reči, da bo verjetno trajalo še kar veliko časa, preden se bojo izoblikovale nove samoumevnosti.

Ampak zdaj samo zaključim. Če ne bi bilo tega obrata na Filozofski fakulteti, bi pravzaprav še naprej prevladoval molk. Tako pa, nekje se je začelo in mislim, da bo ob tem, da se dejansko spoštuje pristope različnih inštitucij in da se spoštuje to temeljno dostojanstvo človeka ne glede na spol ali spolno usmeritev in tako dalje, da bo v medsebojnem mnogoreku in razpravljanju

prišlo do ustrežnejših rešitev. Ampak vsaka taka rešitev, ki bo postala vsem samoumevna, bo zahtevala dejansko še več desetletij. Če samo upoštevamo, koliko ... Vsaj tri tisoč let je veljalo, da ženske ... da je molk ženskam za nakit. In če se je zdaj ta nakit majčkeno zdrobil, jaz mislim, da se bo v bodoče moral še majčkeno odpreti, da bo odpravljen, da ne bo več lepo nositi ga za vratom.

Ksenija Horvat: Hvala, profesorica Maca Jogan.

Ampak zdaj nimamo več toliko časa, teh tri tisoč let, ne?

Izvolite. Vprašanje, komentar. Še tamle imamo en komentar, je še nekaj zanimanja. Nihče naj ne bi šel domov brez odgovora, ampak v ta namen moramo pohiteti. [smeh].

Nekdo iz občinstva: Hvala lepa, da se še kot študentka Filozofske fakultete malce vpletem v tole debato.

Jaz se ne bom nič nanašala na tale sklep, ampak bi mogoče bolj komentirala stanje, vzdušje glede na temo spol in jezik in na tole vsesplošno percepcijo, ker se mi zdi, da pretiravam. Saj jezik sam pokaže, da raba moškega spola, moških izrazov ni izključujoča. Recimo to nam pokažejo zaimki *kdor*, oziralni zaimek *kdo*, *kdorkoli*, *nihče*, to se ne more vezati z neko žensko obliko glagola, ampak z deležnikom na *-l*, kdo vse bo danes prišel na predavanje, se pravi v določeni meri se moramo tudi temu zahvaliti, da ta moški slovnični spol pomaga v bistvu, da se ženske tudi izrazi, ne. Pač pokrije vse.

Pa tudi mislim, da bi lahko malce vzgoja za to, da bi bili malce občutljivi za to spolno rabo, ker včasih ni napadalno, včasih ni škodoželjno, če je nekaj v moški slovnični obliki, ampak smo mi že hipersenzitivni.

Hvala. [aplavz]

Ksenija Horvat: Tukaj je nekdo hotel besedo. A, se opravičujem. Izvolite.

Nekdo iz občinstva: Hvala. Še jaz kakšno besedo kot študent Filozofske fakultete. Vaš študent sem.

Torej kot prvo glede legalnosti, glede sklepa in podobnih zadev. Mislim, da dovolj pove, če človek ali oseba odpre internet in gre na spletno stran fakultete, podstran za Senat Filozofske fakultete in pogleda poslovnik senata, je se mi zdi

v 27. členu navedeno, da se mora zapisnik seje takoj, ko bo mogoče, objaviti na spletni strani Fakultete. In kaj se je zgodilo? Že več kot eno leto se to ne objavlja. V bistvu zdaj trenutno, če vpišete v Google zapiski seje Senata, vam bo vrglo prazno stran.

Nekdo iz občinstva: Točno to. Zato nesporazumi.

Nekdo iz občinstva: Ja. Le zakaj se potem študentje nismo oglasili toliko časa? Zakaj je članek tako eksploziven? Zaradi tega, ker se pač tisto, kar je Senat sprejel, sam ta pravilnik in se ga sam Senat ne drži. To je pač ... tega sploh ne morem razumeti. Še posebej, ko govorimo o nekih moralnostih in sestavi komisije.

Poleg tega potem. Nelogičnost ...

Ksenija Horvat: Skrajšajte.

Nekdo iz občinstva: Bom hiter.

Eva Bahovec: Pa tudi rečeno je že bilo, če smem intervenirati, da ne bomo več o tej temi se pogovarjali.

Nekdo iz občinstva: Ampak to se mi zdi pomembno.

Eva Bahovec: Jaz sem pripravljena biti tudi do polnoči.

Ksenija Horvat: Ampak ne moremo zdaj besedo, prvič je študent Filozofske fakultete in je prav, da govori [strinjanje iz občinstva]. Ampak ga prosim, da skrajša.

Nekdo iz občinstva: Bom. Kot drugo: ne razumem tistih jezikoslovcev, ki na primer poudarjajo recimo rabo, korpusne metode, potem pa zdaj se zavzemajo, da se raba spremeni, brez da oziroma, da se neka uporaba uvede brez tega, da bi temeljila na neki rabi, čeprav v vseh ostalih primerih zagovarjajo to rabo in na podlagi naj se normira, če naj se.

Ksenija Horvat: Ampak to smo že slišali.

Nekdo iz občinstva: Poleg tega ... nekateri se ne morejo odločiti, ali gre za poseg v jezik ali ne. Eni pravijo, ja, gre, eni ne, ne gre. V bistvu tukaj bi si lahko vsaj tisti, ki hočejo ta sklep, priznali, da hočejo poseči v jezik. Ker to je

dejansko edini smisel tega sklepa. Ne razumem sicer, zakaj bi hoteli sprejeti ta sklep, če ne bi hoteli poseči v jezik.

Hvala.

[aplavz]

Anja Golob: Rekel bi samo ... zato čakam, da se direktno na vas [Vojka Gorjanca], ampak gužva. Ni dovolj, da samo pustite tako, kot je, in podčrtaj. To ni dovolj. Moj predlog ni ta predlog. Moj predlog je, da zvežete rabe, se pravi, da kateri koli spol je lahko uporabljen, moški, ženski, srednji, ne samo ženski, pa da lahko dodate podčrtaj. Samo to. To je pomembna razlika.

Ksenija Horvat: Hvala. Torej, še pojasnilo. Roman, izvolite.

Roman Kuhar: Samo glede zapisnikov senata bi rad pojasnil, zakaj niso na spletu objavljeni. Objavljeni so na intranetu zaradi mnenja pravne službe Filozofske fakultete. Zdaj z GDPR, direktivo Evropske komisije, pa je sploh to problematično. Vsak ima dostop do zapisnikov senata preko intraneta in v pisni obliki v dekanatu, tako kot že ves čas. Skratka, tukaj v tem smislu nič ne skrivamo, ampak gre za pravne norme, zato je stvar zdaj tudi prazna, ker smo jo morali tako urediti. Veste pa, da je na Oddelku za slovenistiko inšpektor že interveniral prav na osnovi GDPR. Ampak jaz ne bi šel v to razpravo, ker to je neka druga razprava. Jaz bi zaključil s tem.

Ksenija Horvat: Pesniku moram dati [besedo], sploh če je profesor primerjalne književnosti.

Boris A. Novak: Hvala lepa. Najprej bi to rekel profesorici doktorici [nerazumljivo], da so v tridesetih letih takrat levičarji protestirali, demonstrirali za pravico žensk do študija. In to je seveda bilo tudi emancipacijsko gibanje.

Kar pa zadeva to, moram reči naravnost, malce obsesivno priseganje na ženske oblike, pa imam občutek, da gre za nek manjko politične korektnosti, v katerem se je fajn pofočkat, samo dovolj je podpisati peticijo. In tukaj se mi zdi, da je treba iti nazaj, tudi nenazadnje k izvorom feminizma in Virginiji Woolf in sporočilo [nerazumljivo]. Potrebna je soba, potrebni so pogoji dela, potrebna je osvoboditev tudi na tem socialnem in ekonomskem področju. Medtem ko je ta vrsta pofočkanja, oprostite, smešna. Tako.

[aplavz]

Ksenija Horvat: Dobro, še dve. Žal mi je, ena od razpravljalk je morala oditi. Predlagam, da vendarle počasi sklenemo. Na kratko, lepo prosim.

Marta Jerebič: Ja, jaz sem verjetno, ne vem, če je še kdo iz medija, Marta Jerebič, Radio Ognjišče.

Hotela bi povedati samo to. Meni se zdi, da se tu ustvarja preprosto samo zmeda. Namreč, nekako je bilo izpostavljeno, da gre tu samo za pravne akte, ampak dejansko pa je bila izražena tudi želja, da bi bilo to dobro tudi v zakonodaji. Imam tri otroke, v vseh učbenikih piše: »moški spol je uporabljen kot slovnično nevtralen,« kakšno zmedo, če bo šlo to naprej, bo potem povzročilo pri otrocih. Na milijone deklic nima sploh možnosti izobrazbe in to bi morali reševati, ne pa take zadeve. Hvala.

Ksenija Horvat: Ena, dve, tri. Dobro, potem pa gremo domov.

Ksenija Vozel: Super. Ksenija Vozel. Študentka. Na filofaksu. Že nekaj časa [smeh]. Moja diploma se je nanašala na leksiko med slengom in pogovornostjo, torej sem se nekako s tole tematiko, kako se jezik spreminja in obnaša v naši družbi pri mladih, kar lepo število časa ... pač s tem sem se ukvarjala.

Ksenija Horvat: Povejte, prosim, kaj ste ugotovili. [smeh]

Ksenija Vozel: Ugotovila sem, da se jezik spreminja. [smeh] In tako, kot je kolega tukaj pač rekel, da moramo ... saj sem že pozabila. Ampak jezik temelji na živi stvari. To je to. Banalno.

Ksenija Horvat: Hvala lepa ... pa še tukaj stavek.

Hana Radilovič: Sem Hana Radilovič, študentka Filozofske fakultete in sem v preteklem študijskem letu bila tudi senatorka študentka. Za sklep sem glasovala z glasom za, danes sem na debati, ki sem jo v bistvu pogrešala že nekaj časa, zato se mi to zdi pač poglobitno, da smo to naredili zdaj, da se je to naredilo zdaj, ker res se mi zdi, da senat zna delovati zelo zaprt za javnost. Tudi glede zapisnikov. Moram samo na hitro komentirati, da sem bila pri pravni službi, govor je bil, da bi bilo preveč dela, da bi se črtalo vse osebne podatke, tako da tukaj res ni izgovor, da bi ...

Ksenija Horvat: Odgovor ste zdaj dobili. Dajte se ...

Nekdo iz občinstva: Hotela sem samo povedati ... hotela sem poudariti to, da na Filozofski fakulteti, ki je namenjena javni rabi uma, bi moral senat delovati bolj javno in bolj spodbujati javno razpravo. Tako da.

Ksenija Horvat: Hvala. Še enega govorca imamo, potem pa ne bom gledala več ne levo ne desno in zaključim. Izvolite.

Nekdo iz občinstva: Ja, jaz sem tudi študentka te fakultete ali pa študent, mislim, da bi bilo oboje čisto točno, pa ne zaradi tega, kako jezik deluje, ampak zaradi mojih osebnih okoliščin. Kar se tiče tega, kako jezik funkcionira, jaz sem izgubila živce s študijem slovenistike tekom prvega letnika, in to, kar sem dandanes slišala, pač od pripadnic in pripadnikov te stroke, mislim, mi potrjuje, da hvala Bogu, da nisem šla v ta študij, kar se pa tiče moje generacije, ki danes sedi tukaj ...

Vojko Gorjanc: Midva [z Moniko Kalin Golob] sva oba slovenista. Midva sva tudi slovenista.

Nekdo iz občinstva: Vama dvema se opravičujem. [smeh] Kar se tiče pripadnikov in pripadnic moje generacije tukaj, če mislite, da smo preobčutljivi pri takih zadevah, pol se sprašujem, kaj za vraga še počnete na tem faksu, če kupite take neumnosti od establišmenta. Hvala.

Ksenija Horvat: Kaj naj rečem? Za konec ni najlepše sporočilo, ampak vseeno, prosim, deset sekund še potrebujem. Debata, vsi vemo, čutimo, da se mora nadaljevati. Mislim, da se bo nadaljevala. Nadaljevala se bo spomladi s posebnim simpozijem, kjer boste vsi imeli več časa. Tega simpozija se tudi jaz veselim. Upam, da boste povabili tudi medije, seveda, in do zdaj ... mislim, za zdaj se moram pravzaprav zahvaliti vsem sodelujočim, ki ste sodelovali v debati. Žal mi je, da je profesorica Žele že odšla, bomo drugič, in seveda vsem, ki ste strpno in kvalitetno debatirali.

Hvala lepa.

[aplavz]

KONEC